Nisan Mayıs Haziran 2023

CAZKEDİSİ

ŞİİRLİ KÜLTÜR DERGİSİ

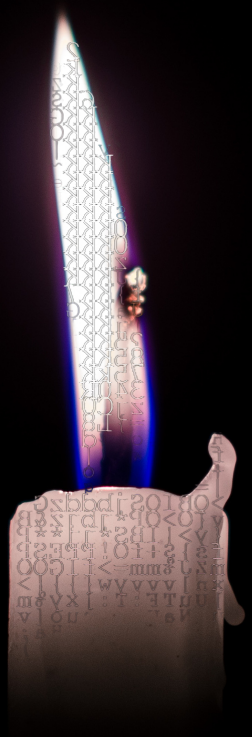
Kırıldık. Paramparça olduk. Yıkıldık. Ezildik. Üstümüze dünyalar devrildi. Öldük. Dirildik. Bebektik. Gençtik. Yaşlıydık. Âşıktık. Nişanlıydık. Köydeydik. Kentdeydik. Kırdaydık. Kocaman binalardık. Küçücük evlerdik. Nefesimiz betondu. Nefesimiz yoktu. Boğulduk. Mum olduk. Minik meleklerle yandık.

Sekiz yıl, otuz sayı oldu nefes alalı. Doğum, kucağımızda şiir tülleri, öykü kardeşliği, müzik yoldaşlığıyla büyüdü, evrildi, günümüze geldi.

Onlar kocamandı, biz küçücük, onlar artiz, biz sanatın, şiirin ve müziğin rahminde…

Sayı 30

Adil Başoğul
Ayşe Özgür Aydoğan
Bahar Nihal Ersözlü
Bedriye Korkankorkmaz
Cengiz Şenol
Ediz Servan Erdinç
Ezgi Eren
Ferhat Nitin
Gültekin Emre
Hande Yıldırım
Hakan İşcen
Halide Yıldırım
Halit Payza
Hasan Çelikkol
Hasan Ildız
Hızır İrfan Önder
Hüseyin Peker
İlhan Kemal
Jaroslav Seifert
M. Barış Gümüşbaş
M. Güner Demiray
Mehmet Rayman
Mehmet Şirin Aydemir
Metin Dikeç
Mesut Kara
Mücahit Aygören
Nazmi Özüçelik
Onur Sakarya
Özkan Mert
Sarp Keskiner
Savaş Çağman Coşkun
Selma Tonay Elhan
Sencer Başat
Talat Avcı
Yener Çetin
Yusuf Şapul

İLHAN KEMAL İLE SÖYLEŞİ

KAFKA KEDİSİ
HALİT PAYZA

YANMAK KADİM BİR ALIŞKANLIKTIR BİZDE

Halit PAYZA- Kutsal kitapların ilk sözleri söz üzerinedir, sözden söz ederler. İncil *"Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı"* diye başlar. Demek ki her İncil'e göre her şeyin başı önce söz. Söz aynı yerde yaşam ve insanların ışığı olarak gösterilir. Söz karanlığın alt edemediğidir. Devam etmek gerekirse söz için şunlar da yazar: *"Söz, insan olup aramızda yaşadı."* Siz sözle yetinmiyorsunuz, *Çavlan Sözler* diyorsunuz. Çavlan, çok akışlı büyük su, çağlayan anlamına geliyor. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde *Cavlan* olarak da geçiyor. Şiir'e gelince, ses sembolizmi diyenler de var. Ses sembole dönüşüyor, simge de diyoruz. Simgenin Latince karşılığı symbolum. Grekçede etimolojik köken olarak 'συν-sin' birlikte anlamına geliyor ve 'βολή-voli' de 'atış'. Simge ya da sembol birlikte atış oluyor. Güzel, demek sembol bir şeyi göstermek için işaret ettiğimiz, atış yaparak gösterdiğimiz şey, nesne... Birleştiriyoruz ve Yunanca 'σύμβολον-simvolon' sözcüğüne varıyoruz ki anlamca bir araya getirmek, birleştirmek, birlikte tartışmak, birlikte birleştirmek, bütün haline getirmek, bir arada toparlayıp bağlamak, birbiriyle karşılaştırmak, açıklamak oluyor. Sembol sumbalein (symballein) fiilinden türetiliyor. Vikipedi'de sembol ya da simge Sumbolon, bir nesnenin kırık iki parçası olarak yer alıyor ve parçalar kusursuz bir biçimde bir araya getirildiğinde verilen söz yerine getirilmiş, eksiklik tamamlanarak bütünleştirilmiş oluyor. Georg Friedrich Creuzer sembolü *"biçim ve varlık arasında ya da ifade ile fikir arasında"*[1] aracı olarak tanımlıyor. Şiir de bu anlamda yorumlanabilir. Simge sözcüğü ilk kez Homeros'un Hermes için yazdığı ilahide geçiyor. Her dize ya da dizelerin tamamı varlığın dizeye, dizenin biçime, ifadenin düşünceye dönüşmüş biçimi olarak da söylenebilir. Ezoterizm, okültizm, mistisizm ve teozofide de simgeler ve semboller var ki, bizden uzak olsunlar.

"Başlangıçta söz vardı"ya gelince, ilk insansının ağzından çıkan homurtu, hırıltıyı

söz olarak kabul edecek olursak, ilk anlamlı sözün sözlü olarak söylenen ve kutsal sayılan şiirimsiler olduğunu kabul etmekte sakınca görmüyorum. Dil yetisini, aklın yönetimiyle kendine ayrıcalıklı bir yer edinmek isteyen söz ustasının, şamanın, büyücünün, şairin sözü şiir gibi kullandığı giderek şiir olarak söylediği söz olarak düşündüğümde, sizce söz mü, şiir mi daha değerli, daha önemli?

İLHAN KEMAL- Literatürde, fosil kayıtlarına göre anatominin işaret ettiği insan suret ve şemaline uyan en eski fosillerin aşağı yukarı 300.000 yıl öncesine ait olduğu ve Afrika'da bulundukları, çağdaş tipte Homo Sapiens alt türünün ilk ırkı olan Cro-Magnon insanın ise zamanımızdan 50.000 yıl önce ortaya çıktığı belirtilir. Daha ilk başta bile insanlar toplumsal varlıklar olduklarını kavramış, gereğini yerine getirmek için çabalamış olmalı: İletişim! İlk başta işaret ya da beden diliyle iletişim gerçekleştiren insan, ardından kendince birçok iletişim aracı geliştirmiş, keşfetmiştir. Yazılı tarih öncesinde bir çeşit müzik enstrümanı olan tamtam, ateş dumanı, bağırarak haberleşme; iletişim aracı olarak konuşma dili öncesinde kullanılmışlardır. Bazı teorilere göre insanın doğadaki sesleri taklit etmeye başlamasıyla birlikte konuşma ortaya çıkmıştır. Yeryüzünde yaklaşık 6.000 konuşma dilinin varlığından söz edilmektedir. Peki insanların konuştuğu ilk dil nasıl oluşmuştur? Dilin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili iki temel görüşten söz edilebilir. Bunlardan ilki; dilin yavaş yavaş geliştiğidir. İkincisi ise dilin gen mutasyonu ile insandan insana aktarıldığıdır. Gerçekten de böyle mi olmuştur? Chomsky'ye göre dil bugünkü hâline gelene kadar birçok evrim geçirmiştir. Bilim insanları, modern insanlığın bilişsel bir kapasitesi olduğunu savunuyor. Bu kapasite, diğer türlerin yapamadığı karmaşık dil bilgisini anlayabiliyor. Basitçe söylemek gerekirse modern insan, iki dilsel simgeyi birleştirebiliyor. Yani modern insanlar, yırtıcı bir hayvan geldiği zaman atılan çığlığın bir uyarı çığlığı olduğunu anlayabiliyor. Burada geçen 'modern insan' kavramı, 'homosofiyens' olarak nitelendirilebilir.

Dilin doğuşuyla ilgili bir diğer görüşse dilin, modern insanın atası olan insansı birey tarafından diğerlerine aktarıldığıdır. Bu genin halk arasında yayılması da dilin oluşmasına imkân vermiştir fakat araştırmacılar, bu teze bir antitez olarak dilin yavaş yavaş geliştiğini savunmaktadır.

Cedric Boeckx ve Brüksel Serbest Üniversitesi'nden araştırmacılar, dil hakkında birtakım araştırmalar yaptılar. Tek gen mutasyonunu ele alan araştırmacılar, hipoteze karşılık olarak bir antitez ürettiler. *"İnsan dili; tek gen mutasyonu sayesinde var olmuş olsaydı dil, bugünkü konumunu alamaz ve gelişemezdi"* diyen ekip, dilin yavaşça geliştiğini savunuyor.

Pedro Tiago Martins, *"Kelimelerin birleşmesinin özelliklerinden, birleşmenin ortaya çıkmasına yol açan evrimsel adımların sayısını elde etmek mümkün değildir. Kelimeleri birleştirmek için basit bir yol vardır. Kelimeler anlamlı bir şekilde ilişkili değildir ve her kelime farklı düzeylerde dikkate alınır. Bunun sonucunda herhangi bir karmaşık özellik için böyle basit evrimsel senaryolar türetmenin hiçbir yolu yoktur. Kısacası dil, tek gen mutasyonuna uğramamıştır"* der.

Araştırmacılar, insan dili kadar karmaşık bir şeyin evriminin zamanla olduğunu savunur. Bu araştırma yapılırken birçok yan bilimden yani nöroloji, genetik, bilişsel bilim, karşılaştırmalı biyoloji, arkeoloji, psikoloji ve dilbilim alanlarından yardım alınmıştır. Yapılan araştırma sonucunda tek gen mutasyonunun dilin gelişmesine katkı sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İlhan Kemal'le Söyleşi

HALİT PAYZA

Söyleşiye böyle özet bir girizgâhla başladık, evet. Baştan uca dillerin doğuşuyla ve gelişimiyle ilgili uzun uzadıya nefes tüketecek değiliz. Neticede şiir bir dil olayıdır ve biz de ilgisi açısından dilin gelişimiyle ilgili bir fragman sunmuş olduk.

Sadede gelecek olursak insan ve dil aşamalar kaydede kaydede yolculuğunu sürdürmüş ve sürekli bir devinim kabiliyeti edinmiştir. Belki de bütün diller bir kök dilden bir dil ağacı oluşturmuşlar oradan dal salmışlardır insanlığa. Örneğin şeker sözcüğünün bütün dillerde aynı olması çok ilginçtir. Elbette örnekler çoğaltılabilir. Böyle bakıldığında kardeş bir dünyanın hâlâ kıyısına bile ulaşamayışımız ah ne hüzün vericidir.

Oysaki bütün diller insanlığın ortak değeri kabul edilebilse, bizi ayrıştıran değil birleştiren bir tutkala dönüşmesi zor olmayacaktır. İşte ben bu dil ağacının dallarından Türkçe ile yazıyorum ve konuşuyorum, onun bana sağladığı olanaklarla ruh katmaya çalışıyorum sözcüklerime. İnsan büyüse de çocukluğundan el alarak kimlik ve kişilik kazanıyor, sonraki yıllarda / süreçte aldığı eğitimle, yaşam tecrübesiyle, okuduğu kitaplarla, edindiği kültürel donanımla özbenliğini zenginleştiriyor. Ben Çukurova'nın doğusu da denebilecek yoksul bir dağ köyünde doğdum büyüdüm. Torosların en ücrasında katıldım hayat dediğimiz şölene. Ama bizim oralarda şölen şenlik demek değildi hiç. Kış mevsiminde sobası bir evde kendi çehresinden başkaya ısısı erişmeyen bir şömine başında titremekti, diz oyu karlara gömüle gömüle, üstelik delik ayakkabısının içine kar dola dola ta uzaklardaki okula gitmeye çalışmaktı. Televizyonsuz, radyosuz, bu evlerde uzun kış geceleri geçmek bilmezdi.

Komşular zamanı hızlandırmak için adına 'akşamlama' dedikleri ziyaretlerde bulunurlardı birbirlerine. İşte böylesi gecelerde türküler söylenir, masallar anlatılırdı. İlk başta dilimin güzelliklerini çocukluğumda annemin ve diğer büyüklerimizin anlattıkları masallarla, söyledikleri manilerle, türkülerle, ağıtlarla keşfettim diyebilirim. Bu muhteşem sözel kültür inceden inceye ruhuma nüfus etti. Hemşehrim Karacaoğlan ve Dadaloğlu türküleri de bana bir istikamet gösterdi. Önce halk şiirinin bütün dallarında defterler dolusu şiirler yazdım. Ama asıl yapmak istediğim bu değildi. Bu tarz çalışmalarımı hepsini yaktım sonra. Neticede bu miras yazının olmadığı ya da gelişmediği zamanlardan kalma bir söz aktarım biçimiydi. Yazı olmayınca ezber kolaylığı gerekti kültürün gelecek nesillere aktarımı için. Bu söylediklerimden sözel kültürü hor gördüğüm anlaşılmamalı. Tam aksine bu değerlerden beslendiğimi not düşüyorum: Şiirde iç müzik oluşturmanın farklı yollarını bu çalışmalarım sayesinde keşfettim diyebilirim. Bir de köy, kasaba, büyükşehir ve metropol kültürü gibi geniş bir yaşam platformu sahnesinde günlerle hemhal olmak şiirime de geniş bir yelpaze sundu... Cumhuriyetin güzel işlerinden biri olan harf devrimiyle, yazılı kültürün olanaklarından tabiatıyla bizim şiirimiz de nasibini almıştı, böylesi bir olanak da kendi şiir dilimi oluşturma noktasında el fenerim oldu. Cumhuriyet, şiirimizde önemli şairlerin yetişmesinin önünü açtı. Bu şairler yazılı kültürün bir ürünü olan çağcıl şiirlerin seçkin örneklerini verdiler. Benim şansım bu şiirlerle de daha ilkokul yıllarında tanışmamdır. Böylece sözel kültür ürünü olan halk şiiri ile yazılı kültür ürünü olan çağdaş şiirin bir harmonisini yaparak bu temeller üzerinden yeni bir şiir dili yaratabilir miyim sorusunu usumda dolaşır bulmak beni bir öteki şiir arayıcısı, sözcük avcısı yaptı. Söz çavlan oldu bende, evet. Bu çavlanı başka bir şiir denizine nasıl ulaştırabilirdim? Benden önce yazanlar aşılması zor bir dağ koymuşlardı önüme. Öyleyse söze kendimce başka bir itibar katma kavgasında bulmalıydım kendimi: Dize değil, sözcük odaklı,

bağıra çığıra değil sessizce okunan bir sus şiiri kurmak oldu muradım. Sessizliğin çığlığı! Evet aradığım bu oldu. Nasıl ki çavlanlar sessizliğin çığlığıysa, benim şiirlerimde öyle olsun istedim. Estetik, biçim, müzikalite, sözcüksel örgütleniş bakımından yabanıl ama insancıl ve incelikli bir şiire, geçmişin arketiplerinden el alarak günümüze farklı bir soluk taşıran şiir atına bindim. O at atar mı beni sırtından? Bilmiyorum. Ama biliyorum her yeni yol içinde cehennem de barındırır. Olsun. Yanmak, kadim bir alışkanlıktır bizde. Çünkü arkadaşımızdır Simurg.

Şiir yazmak uçurumun ucunda durup, o uzak kuytuda, en dipte açmış zambağı kokusundan öpmek! Koparmadan, tek yaprağını ziyan etmeden! Olası mıdır böyle bir şey? Düğüm, sır, gizem... Adına ne dersek diyelim bu sorunun içinde yanıtıyla birlikte saklıdır. Şair, saklılar bulucusu! Bulamazsa bile bulmaya ant içmiş bir arayıcı, bir yitikçi: İmkânsız heveslerin ardına düşmüş! An olur düşer de uçurumlardan. Yara bere içinde kalır. Ölür de. Ama yeniden doğurur kendini ölümlerin rahminden. Can katmaya can atar sözcüklerin bedenine. O, hevesleriyle dallara hevenkler dizen bir bağ bozum ustası! O, bütün kapılar yüzüne kapanan kovulmuş! O, kapı kırıcı! Paradoks mu söylediklerim? Olabilir! Çünkü şairin gıdasıdır kaotika. Uyumsuz bir asidir şair! Muhaliftir kendine bile. Ruhunun arketiplerinde kasırga, daima. Böyle olmasa, dinginliğin rahat kasırlarında uyusa, içinde bir magma fokurdayıp durmasa, kanamasa bütün vurulmuşların yerine, yerine koymaya mecali kalır mıydı hiç dökülen yaprağı dalına? Kapalı da olsa bütün kapıları dünyanın, açar o. Şair ki yıldız toplayıcı, gök kubbenin gölgesinin düştüğü şu yeryüzünün bütün mahfillerinde, üstelik sözcüklerin parmak ucuyla!

Şair ki bir onarman, kendi kalbinden başka bütün kırıkları iyileştirmek kavgasında bir ahdci, uslanmaz bir düşbaz!.. Bir kalpana ustasının elleriyle kapladığında yeryüzünü sevginin ekini, yıkılır kötülüğün çirkin kuleleri cümle çöllerde. Evet, öyle.

Bunları söyledim; ne geçmişle ne gelecekle, hiç kimseyle, hiçbir şeyle yarış halinde değilim. Kendimce bir söz ipeğine çalışıyorum, hepsi bu.

Madem söze sözle başladık ve sözden insan'a geldik, oradan devam edelim. Anlaşılabilir söz söyleme sanatı da insana özge. Anlaşılamayan sesler söze dönüşüyor. Öyleyse insan konuşabilen hayvandır da... *İnsan Denilen Hayvan'*daki yazdıklarımı anımsattınız. Oraya gidiyorum. Yalnız ben biraz daha geriye çekeceğim.

Bing Bang denilen patlama sonucu yaklaşık on üç buçuk milyar yıl önce evren oluşmaya başladı. İnsana benzeyen hayvanların ortaya çıkışı iki buçuk milyon yıl önce. Homo Sapiens bir ailenin adı. Yuval Noah Harari *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*'nde zeki insan dediğimiz bugünkü insan soyun başta Darwin olmak üzere diğer evrimciler gibi bundan altı milyon yıl önce tek bir dişi maymundan doğan iki kıza dayandırır. Bu kızlardan biri bugün de varlığını sürdüren bütün şempanzelerin, diğer kız ise insan soyunun büyükannesidir. Yaklaşık iki buçuk milyon yıl önce Doğu Afrika'da insan soyunu oluşturan bu büyükanneye, 'Güney Maymunu' anlamına gelen Austrlopithecus adı verilir. Ne var ki Homo Sapiens tek insan türü değildir. Son on bin yılda Homo cinsine ait tek türü, dünyada varlığını sürdürmeyi başaran tek tür insan türüdür. Harari insan kelimesinin aslında "*gerçekte Homo cinsine mensup bir hayvan*" olarak adlandırır. Diğer türler yaşama olasılığını yitirerek ortadan kaybolmuşlardır. Soyları tükenmeden Homo Sapiens dışında pek

çok tür yaşadı.

Asıl sorun da burada başlıyor. Buradan şairlere ve şiire geleceğim.

Bugünkü oluşumumuza ilişkin iki teori ileri sürülür: Irk Karışımı Teorisi ve Yerine Geçme Teorisi. İlk teoriye göre Homo Sapiens, Neandertaller ile karşılaştı, iki tür birbirleriyle birleşti. Bu birliktelikten bugünkü Avrasyalılar oluştu. Doğu Asya'da ise Sapiensler Erectus'la benzeri ilişkiler kurdular. Sonuç bugünkü Çin, Kore gibi Uzakdoğulu sarı ırk... Diğer teoriye göre güçlü olan güçsüz olanı yerküreden sildi. Birlikte yaşamak yerine savaşmayı ve yok etmeyi yeğledi. Naendertaller yenildiler, yok oldular.

Önemli dediğim bölüm burası. İnsansılar, kendinden önceki birçok türü ama özellikle de Naendertaller'i bir biçimde yok ettiler. Kabil'in Habil'i öldürmesi bunun yanında dün sayılır. Gelmişken kısaca değineyim, Tevrat'ta sadece Kabil'in Habil'i öldürdüğü söylenir. Bunu ayrıca yazdım, ayrıntılara girmeyeceğim. Oysa aslına bakılırsa Aremce yazılı Eski Ahit'te Habil ve Kabil kavgaya tutuşurlar. Kavgada Habil üstün gelir. Habil yüce gönüllülük gösterir, elini kardeş kanına boyamak istemez, ağabeyinin hayatını bağışlar. Ne var ki Kabil kalleşlik eder, sırtını dönüp giderken arkadan Habil'e saldırır ve onu öldürür.

Şimdi sorum geliyor. Ancak bir fıkracıkla devam edilebilir.

Cehenneme yeni bir zebani atanmış. Zebaninin ilk günü... Yanındaki kıdemli zebani acemi zebaniye cehennemi gezdiriyor, yapacağı işi anlatıyor. Cehennemin her katında alevler, alevlerin üzerinde dev kaynar kazanlar. Kazanların içinde günahları nedeniyle haşlanan insanlar. Zebani bakmış, her bir kazanın başında bir zebani var. Acemi merak etmiş, neden kazanların başında beklenildiğini sormuş. *"Bu Alman kazanı"* demiş kıdemli, *"Bu Almanlar ilginç insanlar, haşlanırken bile birbirlerine yardım etmeyi düşünüyorlar. Birlikte hareket edip, yardımlaşarak üste tırmanıp, kazandan çıkmaya çalışıyorlar. Başındaki zebaniler de önlüyorlar, yukarı tırmananları yeniden kazanın dibine atıyorlar."* Acemi başında daha az zebani bekleyen başka bir kazanı göstermiş. Nedenini sormuş. Kıdemli zebani kazanın Amerikalıların cezalarını çektikleri kazan olduğunu söyledikten sonra, Almanların aksine bunların da yardımlaştıklarını ve kazan dışına çımaya çalıştıklarını ancak aralarından bazılarının buna katılmadığını bu nedenle Amerikalılara ait kazanda daha az zebaninin görevlendirildiğini söylemiş. Acemi başında hiç zebani olmayan bir başka kazanı göstererek, bu kazanının başında neden hiç zebani olmadığını sormuş. Kıdemli zebaninin yanıtı biliniyor, ilginçtir. *"Türkler var kazanda"* diye yanıtlamış acemiyi, *"İçlerinden biri çıkmak için çabaladıkça, diğerleri onu aşağı çekiyor. Bu nedenle o kazana zebani koymaya gerek yok!"*

Şairler için de durum bu mu? İki şey söylenebilir belki, bir; her şair başka şairi çekemez, başarısız olmasını bekler, bunun için elinden geleni yapar. İki, her şair yalnız da olsa iki kişidir, biri kendisi diğeri egosu. Ne dersiniz?

Yarı gerçek, yarı mesel; yarı tarih, yarı mitoloji demetinden oluşan karma bir söz çiçeğiyle sorunuzu harmanlamanızı; işin ucunu şaire ve şiire bağlamanızı sıra dışı bir söyleşi yöntemi olarak gördüğümü kabul ettiğimi söylemesem ol-

maz. Konuyu dağıtmadan bir çift kelam edecek olursam; Habil ile Kabil'den kalmış kadar eskidir çıkar için kavga etmek. İnsan bir budaladır, evet. Küçük hesapçıdır. Hepbanacıdır. Şair de bir insan olduğuna göre egosuna, kibrine ve hırslarına yenik düşebilir. Yoluna çıkan gölgelere bile tahammül göstermekte cimri davranabilir. Böylesi bir tutum şiirle taban tabana zıttır oysa. Bizim böylesi bir anlayışla uzaktan yakından ilgimiz olamaz. Kendi adıma konuşacak olursam güzel olan her şey beni gönendirir. İyi bir şiir kitabı mı okudum? O kitabı ben yazmışım denli kıvanırım. Bir dergide kötü bir şiir mi okudum o şiiri ben yazmışım denli hüzünle kıvranırım. İyi şiir kıskanılır mı azizim! Kıskanılırsa da bu olumlu anlamda bir kıskançlıktır, hasetlik değildir. Aslında bütün şairler arasında görünmez bir bağ vardır, onlar bir zincirin halkalarıdırlar. Biri olmadan diğeri olmaz. Şairler birbirlerini beslerler, çoğaltırlar. Bana göre bu böyle olmalıdır en azından. Güzeli sahiplenmek kadar çirkinde de sorumluluğum olduğuna inanırım. Yeterince yol açıcı olamamış, güzelin ve iyinin ışığını gün avlusuna düşürememişim ki değişen bir şey olmamış göğün altında diye düşünürüm. Ama bilirim ki her kötünün içinde iyi, her iyinin içinde kötü de saklıdır. Biz hangisini öne çıkarırsak o ışıldar durur. Demem o ki ego büsbütün kötü ve iyi değildir. Artı eksi kutuplarcadır egonun içindeki iyi ve kötü. Şairin bu olgudan kendini soyutlaması onu iddiasızlaştırır. İddiası olmayanın da diyeceği bir şeyi yoktur. Sağlam bir karakterle beslenmiş iddiamız, ısrarımız ve bu yönde çalışma gayretimiz olacak ki zaman bize gül versin, gülüversin. Ego başka, kibir, kıskançlık ve hasetlik başka şeylerdir. **Victor Hugo**'nun deyimiyle; sevmek etken olmaktır!

Birçok anti-komünistin 'Macar Yahudisi', 'Macar Çingenesi' diye küçümsemeye çalıştıkları Marksist filozof ve edebiyat bilimcisi Georg Lukács, Marksizm'i Hegelci anlamda yeniden değerlendirirken sanatın da sınıf mücadelesi tarihiyle ilişkilendirir. Edebiyat kuramını bu bağlam üzerine oturtur. Yazdıkları, söyledikleri ve ideolojisi bu ontolojiye dayanır. Önemli ve yerindedir. Lukács, *"Nesnel gerçekliğin bilimsel ve estetik yansıtılması, tarihsel gelişim süreci içersinde belirginleşen, ince ayrıntıları giderek daha çok ortaya çıkan iki yansıtma biçimidir"* der. Nedir bu iki yansıtma biçimi? Devam ediyor, diyor ki *"bu biçimler, temelini de, son gerçekleşme noktasını da yaşamın kendisinde bulur. Özellikleri, toplumsal işlevlerinin olanaklar ölçüsünde giderek sınırları belli ve eksiksiz bir düzeye varmasını sağlayan yönün doğrultusunda oluşur. Bu nedenle bu yansıtma biçimleri, oldukça geç gerçekleşmiş olan bilimsel ya da estetik genelliklerinin temelini yaratan katıksızlıkları içersinde, nesnel gerçekliğin yansıtılmasının iki uç noktasıdır. Günlük yaşamın gerçekliği ise bu iki ucun verimli ortasıdır."* Burada günlük yaşam gerçekliği ile bunu aşkın başka bir gerçeklik söz konusu. Şiir için de böyle düşünülebilir. Şiirin gerçekliği olmalı, ya da şiir bir gerçekliği içkin gelmeli. Şiirde 'günlük gerçeklik' ne olabilir, 'günlük olanı aşkın gerçeklik' ne olabilir? Biraz bunun üzerinde düşünmek gerek. Zamandizimsel bir yapı mı söz konusu olan? Yoksa zamandizimini kıran bir yapı mı? Bilinen kavramları kullanmak gerekirse kronik ya da anakronik şiir nasıl bir şiir olabilir? Ya da şöyle söyleyeyim; şiir içkin mi olmalı, aşkın mı? Bugüne mi yanıt vermeli, yoksa yanıtı kendi mi olmalı?

Bunların yanıtlarını sizden almak isterim. Ama önce Lukács'a dönelim. Diyor ki *"Demek ki bilimsel ve estetik yansıtmanın katıksızlığı bir yandan günlük yaşamın anlaşılması güç, karmaşık biçimlerinden kesin sınırlarla ayrılır,*

öte yandan da bu sınırlar sürekli olarak birbirine karışır. Çünkü her iki yansıtma, biçimi günlük yaşamın gereksinmelerinden doğar; Her ikisinin de işlevi bu yaşamın sorunlarına çözüm getirmektir."[2]

Marks'ın da Kapital'de yaratmaya ilişkin saptaması var. Onu da eklemek isterim. Marks *"Biz çalışmayı, onu yalnızca insana özgü kılan bir biçim içersinde sınıflandırıyoruz. Örümcek, bir dokumacınınkini andıran işler yapar, arı ise peteklerin yapımıyla mimarları utandırabilir. Ancak en kötü mimarı en usta arıdan daha en başta ayıran nokta, mimarın peteği balmumundan yapmaya girişmezden önce kafasında kurmasıdır. Çalışma oluşumunun sonunda ortaya çıkan sonuç, bu oluşum başlamazdan önce çalışanın tasarımında varolan, başka deyişle düşünce olarak varolan bir sonuçtur. İnsan yalnız doğal olanda bir biçim değişikliğine yol açmakla kalmaz; o doğal olan içersinde aynı zamanda amacını gerçekleştirir; bu amaç, kendisinin bildiği, eyleminin türünü ve biçimini bir yasa olarak saptayan ve iradesini ona bağımlı kılmak zorunda olduğu bir amaçtır."*[3]

***Çavlan Sözler'*deki[4] şiirlerinizde Lukács'ın açımladığı gerçeklik nasıl bir işlev üstleniyor? Gerçekliğe ilişkin göndermeleriniz dizelerinizde örtük, hatta biraz çekinik gibi duruyor. Şiir sezdirir doğrudur ama tokat gibi de vurur. Onu değil de öbürünü yeğlerken neyi önemsiyorsunuz? Marks'a gelince yine şiirinizle ilintileyecek olursak dizeleriniz varetmek istediğinizi mi varolan sonucu mu içeriyor? Seçtiğiniz yöntemi şiir yazarken hedeflediğiniz amacı gerçekleştirmek için yeterli buluyor musunuz, böyle yazmayı yeğlemekle amacınızı gerçekleştiriyor musunuz? İnsan nasıl doğal olanda biçim değişikliğine yol açmakla kalmayıp, aynı anda amacını da gerçekleştiriyorsa şiirde ve şiir poetikanızdaki yazım biçemi ve dizelerde yer alan sözlerle amacınızı gerçekleştirmiş oluyor musunuz? Son olarak şunu da eklemiş olayım;** ***Çavlan Sözler'*de yer alan kitaplarınızdaki şiirleri kitapların yayımlanma ya da şiirlerin yazılma tarihlerini dikkate almaksızın, yeniden sıralayarak yazmakla şiirdeki gelişiminizi bir anlamda silikleştirmiş olmuyor musunuz? Böylelikle Georg Lukács'ın 'günlük yaşam gerçeği' savını doğrulamış gibi mi duyumsuyorsunuz kendinizi?**

Ben şiirlerime bilindik, alışıldık şiir beğenisiyle uyumsuz bir kimlik kazandırmaya çalışırım: Biraz aşırı, biraz uçarı! Bu noktadan bakıldığında aşkın bir şiire çalışma gayretinde olduğum söylenebilir. Diğer taraftan da varlığın yapısına karışsın isterim şiirimin sesi ya da şiirime varlığın içinden ses katmak için çabamı körüklerim. Örneğin şiirimi yağmur gibi kılmaya değil, yağmur kılmaya kalkışırım. Bu çerçeveden bakıldığında ise şiirimin içkin bir edası olsun isterim. Tekil bir perspektife hapsetmek istemem şiirimi. Bir senfoniye, bir cümbüşe çalışırım belki de. Şairler bir düşçü de ya bilginler öyle değil mi? Onlar düş kurarak bir gerçekliğe ulaşmayı arzu ederler, şairler ise hayale ölümsüzlük gömleği giydirmeyi denerler. Bilginler ile şairlerin aynı anneden olmayan ikiz kardeşliği! Bilginler gerçeğe ulaşabilirler ama şairler gerçeğe ulaştıklarında düşlerini öldürürler. Özelde şiir, genelde sanat bir ütopyanın peşinde daima koşmaktır. Şiirde amaç gerçekleştirme diye bir şey yok! Sonsuz bir arayıştır o. Asi bir danstır.

İnsanlığın mutluluğu ve daha güzel bir dünya için yürek teri döken bütün bilginler, filozoflar ve sanatçılar hepimizin ortak değeridir. Kiminin görüşüne katılırız, kiminin katılmayız. Bazılarına kısmen katılırız. Hoş, herkes aynı düşünseydi dünya dönmüyor olacaktı daha, bir aykırı düşçü

çıktı: *"Her şeye rağmen dönüyor dünya!"* dedi. **Galileo**! Ölümü pahasına, egemen güç olan Hıristiyan din bezirganlarının kahredici sultanlarına boyun eğmeyerek dedi tüm bunları. Dinin karşısında aklın ışığını temsil etti! İnsanlık tarihi buna benzer sayısız örnekle doludur. Her zamanda ve her devirde güneşe koşanlar ve geceye biat edenler hep olmuştur. Güneşe koşan bütün değerler hepimizindir. Onlar birer çeşme gibi akıtıp dururlar bilgi sularını. Her çeşmenin suyu farklıdır kuşkusuz. Kimi sular arseniklidir, serttir. Klorludur kimi. Kimi kendiliğinden dupdurudur. Her ne olursa olsun dünya çölünde suyun her çeşidi mühimdir, elzemdir, lazımdır, gereklidir. Tamam, farkındayım eş anlamlı sözcükleri sıraladım peş peşe... Sözü pekiştirmek istedim. Ben şimdi neden dedim bunları, nereden geldim buraya? Dünyaya soldan bakan biri olarak; *"**Hegel** de bizim, **Georg Lukacs** da"* diyorum.

Hegelci felsefenin özüne göre: *"Her şeyden önce bireylerin kendi kendilerine ilişkin olarak özgür bir bilince ulaştıkları bir insanlık tarihi felsefesidir. ... Bu süreç sonunda, bilinç akıl'a ulaşır. Dünya ona yabancı olmaktan çıkar; dünyaya ilişkin bilgisi onun gerçek bilgisidir ve onun gerçek bilgisi de dünyaya ilişkin bilgisidir."*

Hegel'in diyalektik yöntemine göreyse: *"Diyalektik, Mutlak Fikir'in tez-antitez-sentez diyalektik üçlü hareketiyle gerçekleşmesi ve bunun bu şekilde anlaşılması yöntemi olarak değerlendirilir. Hegel, düşüncenin hareketinden sezinlediği diyalektiği, evrenin hareketine yöneltmiştir; çünkü Hegel evreni 'maddeleşmiş bir fikir' olarak görmüştür."*

Batı Marksizm'inin öncü isimlerinden Macar Marksist filozof ve edebiyat bilimcisi **Georg Lukács** Marksizm'i yukarıda özünü aktardığım Hegelci anlamda yeniden değerlendirmiş ve geliştirmiştir, doğrudur: *"**Ernst Bloch, Antonio Gramsci, Karl Korsch** ile birlikte Lukacs, 20. yüzyılın ilk yarısında, Marksist felsefe ve Marksist teorinin yeniden oluşturulmasında en önemli isimlerden biri olmuştur. Lukacs belirgin bir şekilde Ortodoks Marksizm savunusu yapar, ancak metinleri bu anlamdaki Marksizm anlayışının her zaman sınırlarını aşmıştır. Özellikle Marksist sınıf kuramı ve bu kuramın bilinç ile ilgili yönünü geliştirmiş, sınıf bilinci teorisi ile her zaman konuşulan bir isim olmuştur. Öte yandan Lukacs bir edebiyat bilimcisi ve eleştirmenidir. Bu noktada etkili olacak ölçütler ve kavramlar geliştirmiştir. Giderek sanatta biçimin gelişmesini sınıf mücadelesi tarihine bağlayan edebiyat kuramının temellerini oluşturur. Lukacs ortaya koyduğu çoğu düşüncesini kendisi de yadsır ya da değiştirir. Böyle de olsa edebiyat kuramının temellerini oluşturan görüşleri önemlidir."*

Yukarıda belirttiğim çeşme metaforu üzerinden devam edecek olursak; sanat, siyasa, bilim ve felsefe alanlarında üretilen bütün değerler çeşmelerden akan farklı tatlardaki sular gibi insanlığın ortak havuzunda birikir. Bizler bu ortak değerlerden payımıza düşeni bir şekilde alırız. Yapıp ettiklerimiz, yazdığımız şiirler, öyküler, romanlar ve dahi üretilen yeni bilimsel çalışmalar bile geçmişin bu havuzundan su içer. Yarın yapılacak işler, sanat üretimleri de bizim bu havuza ilave ettiklerimizden öyle veya böyle nasibini alacaktır. İşin özü her şey birbirinden el alır, böyledir bu. Bir döngüdür ki farkında olalım ya da olmayalım devranını sürdürecektir. **Hegel** de bu havuzda, **Georg Lukacs** da bu havuzdadır. Doğrudan değilse de dolaylı olarak bizim yazdıklarımız da anılan değerlerden bir şeyler katmıştır kendine. Dünya dönmeye devam ettiğine göre görüşler, görüntüler, gölgeler bile başkalaşıp gelişerek yolculuğunu sürdürecektir. Hiçbir şey değişmez bir amentü değildir. Değişimin olmadığı yerde her şey donar. Buradan

da yeni fikirler, eserler ve yarınlar doğmaz. **Lukacs**'ın sanat kuramından çok şey öğrenmiş olabilirim ama sanat yolculuğumda bir totem gibi başucumda tutmam gerekmez. Şiirime içinde ben öznesinin de olduğu imgesel bir toplumcu dil, başka bir usul üslup da dökebilirim: Bağırmadan, sükûnet ve dinginlikle de söyleyebilirim sözümü. Anlamı yok saymadan fakat onu kabacıl bir söyleve dönüştürmeden estetik bir harmanlama içinden sızdırabilirim. Bir işçinin sesini kendi sesime bilindik yöntemlerin dışında da katabilirim. Ama şunu da bilirim: Bana bunları yapabilme hüneri kazandıran kazanımlar vardır ardımda. Toptancı yaklaşımlar içinde tuzak barındırır. Toptan ret, toptan kabul edemem her ne olursa olsun. Sorular sormak hayata! Gelişimin temeli böylesi bir tabusuzluk olmalı. Son olarak; *Çavlan Sözler* adlı toplu şiirler kitabıma şiirleri neden kitapların yayımlanma tarihine göre değil de karma bir düzende yer verdiğim sorusuna yanıtıma gelince: Bu konuyla ilgili gerekli açıklamaya kitaptaki sunuş yazısından ulaşılabilir.

---

[1] R. Alleau, De la nature des symboles, Paris, Pont-Royal, 1964.
[2] Georg Lukács, Estetik-1, Çev: Ahmet Cemal, Payel Yayınları, 1985.
[3] Marks, Kapital,Sol Yayınları, 1965.
[4] İlhan Kemal, Çavlan Sözler, Klaros Yayınları, 2020.

JAROSLAV SEIFERT'ten 4 Şiir

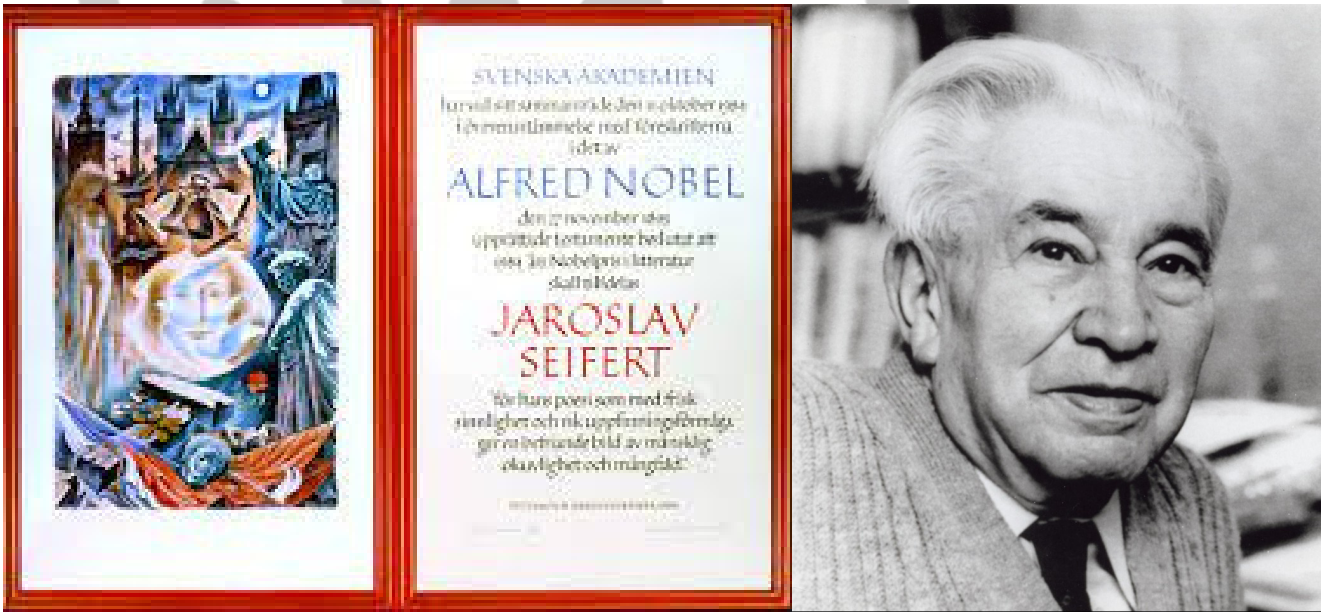
ÇEVİRİ:
ÖZKAN MERT

Jaroslav Seifert (d. 23 Eylül 1901 Prag; 10 Ocak 1986) Çek yazar.

Jaroslav Seifert 23 Eylül 1901'de Prag'da doğdu. 19 yaşındayken Mesto Vslzach (*Gözyaşları İçindeki Şehir*) adlı şiirini ve bir yıl sonrasında da aynı adı taşıyan ilk şiir kitabını yayınladı. 1920'li ve 1930'lu yıllarda gazeteci olarak çeşitli komünist gazetelerde çalıştı. Daha sonraları komünist rejimi eleştirmeye başladı.

1969 yılında Çekoslovakya Yazarlar Birliği başkanı seçildi ama komünist rejim onun çalışmalarına yasak koydu. Seifert, komünist rejimin ülkesinde insan haklarını çiğnediğini dile getirerek protestosunu sürdürdü.

1984'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Jaroslav Seifert 10 Ocak 1986'da Prag'da öldü.

Ampul

Ampullerin çevresinde soğuk ışık
huzursuz kanatların uğultusu.
Bay Edison
kaldırıyor bakışlarını kitaptan
ve gülüyor.
Geceler boyu
hangi kelebeğin
hayatını kurtarmadı ki!

Teselli

bayan, oh bayan ne kadar tatsızsınız

bütün gün yağmur yağdı sizin için.

Şu küçük mayıs sineği olsa ne derdi

Bilir misiniz?

Hayatım boyunca yağmur yağdı?

Kadınlar üzerine şarkı

Herkes bana şunu söyledi:
unutma
aşktan daha büyük acılar var
dünyada

Belki öyledir

Öldürmek de bir acıdır
ve öyleleri vardır ki
hiç düşünmeden ve nedensiz
tekmeler bir ölüyü

Belki öyledir.

Fakat savaşın sonu geliyor.
Böylesi bir anda
kim önemser
acılı şeyleri?

Belki ben.

Eğer topları
kadınlar kullansaydı
güller mi yağardı
tüm dünyaya.

Belki öyle.
Belki değil.

Akşam şarkısı

Dünyanın en mutlu
insanı kim gerçekten?
Gel, pencereyi kapatalım
perdeleri çekelim
ve anlatalım birbirimize
sen ve ben
ne hissediyoruz.

İzin verirsen
her zaman yaptığım gibi
başımı rahminin üzerine koyayım.
Sen gene, her zaman olduğu gibi
uyu de bana!
Ben de uyumuş gibi yapayım.

Fakat nasıl uyuyabilirim
senin bacaklarının arasından
yayılan loş kokular
baygın gözlerimi
çılgınca taşırken uzaklara,
hem tanrı bilir nereye,
dudaklarının kıyısına?

O bilinçsiz sessizlik
yeniden geri geliyor,
kınamalar, iç çekişler, ağlayışlar,
anıların dikenleri
hatırlatıyor bize
sen ve ben
yani biz nasılız, iyi miyiz?

DEĞİRMEN'DEN SIRÇA KÖŞK'E SABAHATTİN ALİ ÖYKÜLERİ

SENCER BAŞAT

Hayatı ve eserleriyle ilgili kendi kitaplarından daha fazla sayıda araştırma kitabı yazılmış ve genç yaşta katledilmiş bir edebiyatçı hakkında daha ne yazılabilir diye düşünülebilir. Onun edebiyatçı kimliğinin yanı sıra hiçbir siyasi partiye üye olmadan ortaya koyduğu siyasi tavrı önemlidir.

Resmi yaşam öyküsüne göre 25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğar. Basılan ve yeniden basılan birçok kitabı ile diğer kaynaklarda ölüm tarihi 2 Nisan 1948 olarak verilir ama kesin bir ölüm yeri ve tarihi yoktur. Doğum gününde onu öyküleriyle anmak istedik.

Neden Sabahattin Ali?

Sabahattin Ali hakkındaki bazı bilgiler, ölümünde karanlıkta kalan noktaların çok olması, yaşamı boyunca ihbarlardan kurtulamaması ve 20 yıla yakın yasaklılık nedeniyle; bazen abartılır, bazen gözden kaçar ve bazen de çarpıtılır. Bu nedenle Sabahattin Ali yaşadığı dönemle ilişkilendirilerek incelenmesi gereken aydınlardan biridir. Şikâyetler ve imkânsızlıklar içinde korkusuzca hareket eden ve inatla kalemini susturmayan/sansürlemeyen Sabahattin Ali, yaşadığı dönemin ilerisinde yaşadığı için her fırsatta cezalandırılır.

Sabahattin Ali'de yaşadığı dönemi zenginleştiren ve günümüzde onun tekrar okunmasını gerektiren nedenler nedir?

· Hukuki süreçten geçerek davası sonuçlasa da, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, kökeni siyasi gerekçelere dayanan ve Cumhuriyet tarihinin ilk faili meçhul edebiyatçı cinayetlerinden biri olma özelliği taşıyan bir sırdır.
· Cumhuriyet tarihinde komplo, şikâyet ve ihbarların başlaması sonrasında, ailesiyle birlikte yara alan, devlet memurluğundan uzaklaştırılan ve bu nedenlere bağlı olarak öldürülen en genç aydınlardan biridir.
· Bazı gruplar daha ağırlıklı olmak üzere her türlü siyasi kesimden eleştiri alır. Sol kesim bu konuda daha insaflı davranır. Üretkenliği ve diretkenliği sonucunda, kitapları 17 yıl yasaklandıktan sonra sağcı bir hükümet tarafından 100 temel eser arasına alınarak devlet okullarına öneride bulunulan bir yazardır.
· Döneminde öğretmen olarak yaptığı konuşmalarda kadın haklarını doğrudan dile getirmesinin yanı sıra; öykülerinde, romanlarında ve oyununda, güçlü ve kararlı kadın karakterleri ortaya koyarak bu konuda ne kadar hassas ve bilinçli olduğunu kanıtlar.

Edebi Hayatına Genel Bakış

Herkesin hayatında bir veya birden fazla dönüm noktası vardır. Bunların çok azının yaşanan gün içerisinde farkına varılır. Sabahattin Ali'nin hayatındaki dönüm noktaları da, onun hassasiyetine ve farkındalığına doğrudan etki ederek karakterlerinin analizinde kendini gösterir.

Sabahattin Ali'nin yazdıkları genel olarak dört bölüme ayrılabilir. İlk bölümde edebi eserleri, ikinci bölümde siyasi makaleleri, üçüncü bölümde çevirileri ve son bölümde çizim ve desen çalışmaları bulunur. İlk bölümdeki edebi eserlerini de çok genel bir tarih sırasına göre şiirleri, öyküleri, romanları ve oyunu olarak dörde ayrılabilir.

Eserlerinin temel özellikleri; gerçekçi, sosyal, samimi, hüzünlü ve masalsı olmasıdır. 20'li yaşlarda ortaya koyduğu eserleri romantik özellikler taşıyan sevda ve aşk konularını içerir. 20'li yaşların ortalarından itibaren sosyal adaletsizlik ve fakirlik konuları öne çıkar. 30'lu yaşlarında adaletsiz düzenin eleştirisi, köylü ve işçi yaşamlarının sadeliği çerçevesindeki destansı anlatımıyla birleşir. Toplumcu gerçekçiliğe bağlı bir yazar haline gelene kadar; düşlere, duygulara, tasarlamalara dayanan ve romantik özentileri ağır basan bir tasvirci ve gözlemcidir. Eserlerinde toplumcu gerçekçiliğe dayanarak; otoriteyi, bürokrasiyi, içi boş sloganları, devletin hantal yapısını ve sosyal olmayan devlet uygulamalarını; samimiyet boyutunda eleştirir.

Değirmen'den Sırça Köşk'e Sabahattin Ali Öyküleri

SENCER BAŞAT

Görev yaptığı yerlerin çevresinde sürekli gezinerek gözlem yapmayı sever. Gümülcine'de doğduktan sonra yaşamının belirli dönemleri; Edremit, Yozgat, Almanya, Bursa, Aydın ve Konya gibi farklı kültürlerin bulunduğu yerlerde geçer. Uzun süreli olarak Ankara ve İstanbul'da yaşar. Bulunduğu bölgelerde insanların kültürlerini, gelenek ve görenekleri ile dillerini; yazım biçimine ve konularına doğrudan aktarır.

Yaşamındaki dönüm noktalarından birisi eğitim için gittiği Almanya'daki iki yıldır. Ailesine bağlıdır. Annesinin rahatsızlığı onun kadın konusunda hassas davranmasına neden olur. Kadınlar için ayrımcı bir dil kullanmamaya çalışır. Kadın kahramanları kuvvetli karakterlerdir, mücadelecidir ve haklarını ararlar.

1930'lu yıllarda Nâzım Hikmet ile tanışır. Ayrıca Aziz Nesin, Korkut Boratav, Azra Erhat, Abidin Dino, Nihal Atsız ve Niyazi Berkes gibi dönemin entelektüel simaları ile birlikte çalışır, tartışır ve yazar. Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Çeviri Bürosu çerçevesinde; Hasan Ali Yücel, Nurullah Ataç, Orhan Veli, Sabahattin Eyüboğlu, Oktay Rıfat ve Necati Cumalı ile birlikte çalışır. Kızı Filiz Ali sürekli bu çevrelerde bulunur.

Dili yalın ve sadedir. Temiz bir cümle yapısı ile eskimeyen bir dil yaratır. Bunun yanı sıra keskin ve canlı kelimeler kullanmaktan kaçınmaz. İlk şiirlerinde ve hikâyelerinde; Osmanlıca, Arapça ve Farsça kelimeler kullanmakla birlikte, Almanya'dan döndükten sonra olabildiğince güncel Türkçe ile yazmayı tercih eder.

Sabahattin Ali Öyküleri

Öykü kitaplarını sırasıyla: Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943) ve Sırça Köşk (1947) adıyla yayımlar.

Hikâyelerindeki yalınlık, acımazsızlık, gerçeklik, doğrudanlık ve netlik, öykülemelerin sonuçlarına da yansır. Hikâyelerinin çoğu romanlarında oldu-

ğu gibi ölümle biter. Karakterleri mücadele eder, bazen kurtulur bazen de yabancılaşır.

Bazı hikâyelerin başlangıcında, uzun paragraflar ve uzun cümlelerle betimlemeler ve açıklamalar yapsa da genelde kısa ve etkili cümlelerle yazar. Dolaylı anlatımlar yerine doğrudan ve vurucu kelimeler kullanmayı tercih eder.

Kuvvetli kadın karakterlere en güzel örneklerden birisi Yeni Dünya adlı öyküsünün kahramanı kadındır. Yeni Dünya isimli oyuncu-şarkıcı, kendisine kötü davranan erkek dünyasına karşı duyarlılığını ortaya koyar. Bu karşı koyuş esnasında, ilk ve son baş kaldırış anında güzelleşir ve çekici hale gelir. Kazlar hikâyesindeki köylü kadın, birçok kahraman için belki de rol modeldir. Kağnı hikâyesindeki ananın dirayeti, sabrı ve kişilik gücü özellikle öne çıkarılır.

İlk öykü kitabı Değirmen'de 20'li yaşlarında yazdığı öykülerdeki gözlem gücünün diline yansıması görülür. Yalın ve açık bir dille yazar, söyleyeceğini doğrudan dile getirir. Bu kitaptaki öykülerinin başlangıçlarında, ilginç betimlemeler ve imgesel yoğunluğu fazla olan cümleler yer alır. Genelde kısa ve yalın cümlelerle, kısa paragraflarla yazmakla birlikte, sadece birkaç öyküsünde sayfalar süren paragraflar, ağdalı anlatımlar ve uzun cümleler de görülür. Üç kısımdan oluşan ilk öykü kitabında üçüncü tekil şahıs kullanarak yazmayı tercih eder.

Değirmen kitabının birinci kısmında; genelde aşk ve sevda öykülerinin bulunduğu, insanların toplumdan kendi içlerinde/köşelerinde yaşadığı ve "öteki" olmanın anlatıldığı kısa öyküler vardır. Doğa ve sevdaya dair betimlemeleri, sürükleyici diliyle örtüşür ve keyifli bir okuma ortaya koyar.

İkinci kısmında, ilk kısımdaki sevda konulu, toplumdan kaçış ve yabancılaşma öykülerinin yerini; adalet ve eşitlik anlayışının yer aldığı toplumsal öyküler alır. Örneklemelerini; farklı mesleklerdeki emekçilerin günlük olaylarından, patrona/yönetene karşı direniş ve toplumsal mücadeleden, toplumsal sorunlardan, köy yaşantısının garibanlığı ve yoksulluğundan, kanunların eşit uygulanmaması ile Jandarmanın halka kötü davranması çerçevesinde ele alır.

Sevda ve toplumsal öykülerini, üçüncü ve son kısımda 20/21 yaşlarında yazdığı gençlik ve delikanlılık öyküleri izler. Komik-i Şehir (Ünlü Komik) kitabın son öyküsüdür ve kasabaya gelen kumpanyanın, gösterisi öncesinde salonda toplanan kasaba ileri gelenlerini tek tek tanıtan Sabahattin Ali, çok renkli karakterlerle keyifli bir anlatım oluşturur. Karşılıklı konuşmaların çok olduğu ve farklı konuların da işlendiği uzunca hikâyede, birçok toplumsal sorunu birleştirir ve yerel dili kullanarak güzel bir kurgu ortaya koyar. Özellikle devletin görevlisinin yetkisini nasıl kötüye kullandığını ve sorumluluğunu korkaklık göstererek yerine getirmediğini sorgular. Halkın ve devletin, sanatı ve sanatçıyı nasıl küçümsediğini dile getirirken, güçlü bir kadın karakteri örnek olarak kullanır.

Kağnı ikinci öykü kitabıdır. 1930'lu yılların ortalarında ve 20'li yaşlarının sonlarında yazdığı bu öykülerde; adalet kavramı çerçevesinde; köylünün garibanlığı ve fakirliğini anlatır. Devlete ulaşmanın zorluğu ve köy yerindeki ağa baskısını çok açık örnekleriyle sunar. Hapishane öykülerinin ağır bastığı kitapta, sağlam gözlem gücü ile samimi olan dili birleşir. Sosyal adaletsizlik ve toplumsal sorunlar ön plandadır. Basit ve sade insanların hayatlarının önemli noktalarını öne çıkarır. Birkaç öyküde birinci te-

kil şahıs kullanmakla birlikte, genelde üçüncü tekil şahısla yazar.

Kağnı kitabına adını veren öykü, olayı özetleyen uzunca paragraflarla başlar ve uzun paragraflarla devam eder. Köylünün çoğu zaman çözümsüz kalan sorunları hüzünlü bir dille anlatılır. Aynı zamanda, köy yerinde; adalete ulaşmanın zorluğu, bürokrasinin yarattığı yılgınlık ve ağanın yarattığı korku gibi konular da dile getirilir. Bu öyküde de acılı bir ana konumunda güçlü bir kadın kahraman ortaya çıkar.

Ses üçüncü öykü kitabıdır. 30 yaşında yayımladığı bu öykülerde; sosyal adalet kavramı çerçevesinde; köylünün eğitimsizliğini ve gördüğü zorbalıkları anlatır. Bunun yanı sıra sevda konularını işler. Bu kitaptaki öyküleri, önceki iki kitabına göre daha uzundur. Her zamanki gibi basit ve sade insanların hayatlarını çarpıcı yönleriyle dile getirir. Bazı öykülerde hayata küskünlük ve bazılarında ise ilkeleri doğrultusunda yaşamak gibi özellikler ön plana çıkar. Kadın karakterler her zamanki gibi güçlü, kararlı, söylediğini yapan ve pes etmeyen kişilerdir.

Ses kitabına adını veren öykü, arıza yapan bir kamyonun onarılması sahnesiyle başlar. Kamyonun onarılmasını bekleyenler yol inşaatında çalışan bir gencin çaldığı sazdan etkilenir. Öyküde Sabahattin Ali, sonradan ünlü olan "Leylim Ley" şarkısının sözlerini verir. Gencin yetenek sınavına girmesi için Ankara'ya gelmesi ve başaramadığını düşünerek tamamıyla saz çalmayı bırakması, özel bir konu ve kurgu oluşturur. Anadolu insanının, şehir deneyimindeki eksikliğini ve mahcupluğunu dile getirirken, her yapılan iyiliğin başarılı olamadığı ve hatta daha kötü sonuçlar doğurabildiğini gösterir.

Yeni Dünya dördüncü öykü kitabıdır. Konu zenginliği bu kitapta da kendini gösterir. 30'lu yaşların başında yayımladığı bu öykülerde; köylünün yaşamındaki zorluk ve devletin köylünün gerçek sorunlarından uzak durmasını dile getirir. Yeni Cumhuriyetin yöneticilerini ve ihale alan müteahhitleri eleştirir. Kitapta işçilerin haklarının yenilmesiyle ilgili örnekler veren öyküler yer alır. Güçlü ve kararlı kadın karakterler birbirleriyle yardımlaşır. Hapishane öyküleri zengin gözlem gücüyle farklı konuları işlemeye devam eder. Özellikle bu kitaptaki öykülerinde; fakirliğin ve zorbalığın en acımazsız yüzünü gösteren, garibanlığın bütün yükünün omuzlarına yıkıldığı çocuk karakterler ortaya çıkar. Diğer bir özellik, kara mizah ve trajikomik hikâyelerin yer almaya başlamasıdır.

Beşinci ve son öykü kitabı *Sırça Köşk*'tür. İlk kitaplarında genelde köy yaşamını ve doğayı işlerken, son kitaplarında farklı mesleklerin ve farklı konuların zenginleşmesini sergiler. İlk kitaplardaki Orta Anadolu köy yaşamı anlatıları, son kitaplarda yerini İstanbul ağırlıklı olmak üzere Batı bölgesi emekçi ve köylü öykülerine bırakır. 30'lu yaşların sonlarında yayımladığı bu öykülerde; sermaye düzeninin acımazsızlığı, hapishaneler ve özgürlük duygusu, sağlık sistemi ve insanların acısı üzerinden sömürülmesi, insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynaklarıyla ilgili örnekler yer alır. İşlenen konular arasında; deniz, büyük şehir yaşamı, doktorlar ve özel sağlık sistemi vardır. Özellikle sağlık sistemi, para hırsı çok olan doktorlar ve devletin bu sistemi bürokrasi ile pekiştirmesi konularını birçok öyküde farklı şekillerde ele alır. Güçlü ve kararlı kadın karakterler yine ön plandadır.

Sabahattin Ali Cumhuriyetin ilk yıllarındaki öykücülüğü, romancılığı, makaleciliği ile birçok edebiyatçının ve yazarın yolunu açmıştır. Az sayıda şiiri olmasına rağmen şiirlerinden çok fazla sayıda şarkı sözü yapılmıştır. Mücadeleci ve gerçekçi yaşamından ve kaleminden ödün vermemesi onun en belirgin özelliklerinden biridir. Birçok faili meçhul gibi unutturulmaya çalışıldıkça daha fazla hatırlanacaktır.

Ustayı saygıyla anıyorum…

("drive, he sd...," Robert Creeley'nin anısına)

M. BARIŞ GÜMÜŞBAŞ

Bir daha, bir daha çal Sam
atlamadan ama notaları
bir de şu üstü açık arabayı,
bilirsin mühimdir filmlerde arabalar,
zar zor bindirmişim ki koca cazbandı
korkma hepsi senin kadar zenci
çingene düğünü gibi, Gültepe'den,
sevdiğim tüm şarkıları çalacaklar
bu gece son kez şehri turlarken.

Tanıdık yüzleri toplayacağız köşe başlarından,
tanıdık kokular, bir iki hikaye rakı masalarından,
öpüp öpüp hepsini mezara koymadan önce
topraktan çağırdıklarımızı da geri koyacağız,
meraklanma derde girmez başımız, zaten dertte;
bu şehir, bilir misin Sam, ölüp ölüp dirildi kaç kere?

Bar önünde sarhoşlara sarılacağız,
feci dans, kavga ve küfür edeceğiz dostum,
hazır ol, hem onlarla, hem onlarla birlikte,
aynen eski günlerdeki gibi, kalmayacak
şu şehirde dibine kusmadığımız tek ağaç,
bekleyenimiz yok bu gece, hatırlasana Sam,
onları öpüp öpüp geri koyduk ya az önce.

Eski sevgilileri görürsek çok az konuşacağız,
nasıl dersiniz siz, çok serin takılacağız
çoktan unutmuş gibi hepsini yalandan;
ne bilsinler, dün gece peş peşe düşmüşler
sinemaskop rüyalarıma hiç uyutmadan.

Hani genç halimize rastlarsak
ona da bir çift lafımız olacak elbet,
biz de isterdik onunla beyzbol maçına
gidip erkek erkeğe konuşmayı,
ama yalnızca çok ıslak bir rüya
ve siktiri boktan bir tercüme,
hem de aslına köpek kadar sadık
bizim buralarda senin Amerika,
Ginsberg baba duysa anlardı,
durumumuz yoktu Sam,
yapamadık, üstüme varma.

İster şimdi in, ister çekelim bir pavyona,
ama bir daha çal Sam son kez
bak istek yapıyor kardeşin kırma;
bu geceyi çıkaralım, çıkalım şu cehennemden
ondan sonra sen sağ, ben selamet.

6 Nisan 2016

ÇÜNKÜ ONLAR ŞAİR

ŞİİR KEDİSİ
GÜLTEKİN EMRE

Şair Çünkü Onlar (1990) diyordu Enver Ercan 18 şairle yaptığı söyleşiler kitabında. Onlar yaşıyordu o zaman, şimdi de yaşıyorlar şiirleriyle, çünkü onlar gerçek şair. El yazılarıyla birer şiirlerinin de yer aldığı söyleşilerde, şiir şair, şair şiir ilişkisinin yanında yaşadıkları dönemin şiirini, şairlerini, yönetimlerini de sorgularlar. Ne demişler... ne demişler?..

İlhami Bekir Tez: "Arkadaşlarımızdan bile saklamak zorunda olduğumuz şeyler varken, şiirin en iyisini yapabilir miydik?"

Rıfat Ilgaz: "1940 Kuşağı demek, toplumcu şairler demektir."

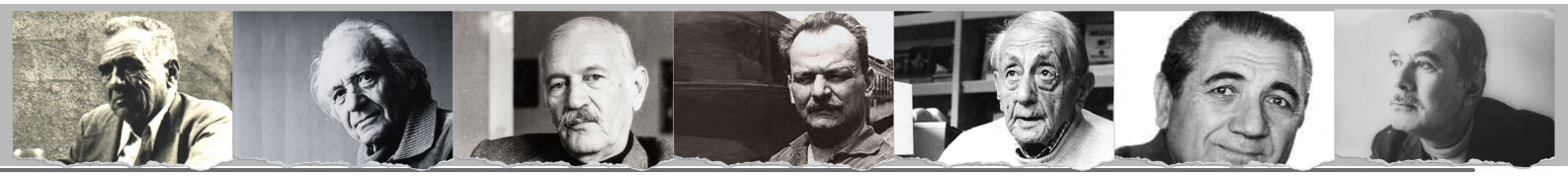
Oktay Rifat: "Bilinçaltı dediğimiz ruhsal bölge, bilinç dışıdır. Bilinmez ki akılla taklit edilsin." "Aklın denetiminden tamamen soyutlanmış bir şiirden söz edilebilir mi diyorsunuz. Bence denetimin dozu önemlidir. Şiiri, akışında keyfine bırakmak bana en akıllıca yol olarak görünüyor. Çünkü aslında akıl dediğimiz şey şairin gustosudur. (Bu sevmediğim sözcüğü derdimi daha iyi anlatabilmek için kullanıyorum.) Gusto ya da beğeni bir koşullanmadan doğar. İstenilense, bu koşullanmadan kurtulmaktır. Hem Yahya Kemal estetiğini rahatsız etmeyeceksin, hem de yeni şiirler yazacaksın, buna olanak yoktur."
"Kırsal kesim insanını onlarla birlikte yaşamışım gibi güçlü ayrıntılarla şiirime aktarabildimse ne mutlu bana! Demek halkımı tanımışım ve sevmişim. Demek onlardan biriyim. Yinelerim, ne mutlu bana!"

Melih Cevdet Anday: "Ben belki de duygululuğa bir tepkiyimdir." "İyi şiir bütün insanlar içindir. Üstelik Garip Şiiri, toplumcu-gerçekçi bir şiirdi, slogan kullanmadan. Tek parti diktası o şiiri kesinkes desteklemedi... Şiir himaye edilemez ve şiir yok edilemez. İyi bir şair kalır, kötü şiir unutulur. Hiçbir şair, başka bir şaire set çekemez... Garip Şiiri bir temizlik şiiridir, şiirimizi sululuktan, yalancılıktan, yapmacıklıktan kurtarmıştır."

İlhan Berk: "Ustalık kazanılır, ama çocuk olmak yitirilirse şiirin büyük damarlarından biri yok olur." "Erotizm şiirin atardamarıdır."

Cahit Külebi: "Ben şiiri bir iç döküş, bir konuşma, bir anlatı olarak sevdim. Öbür türler bana hep yapmacık geldi."

Sabahattin Kudret Aksal: "Şiire de ölçülü uyaklı şiirle başlamıştım. Böyle olması da, kanımca, iyi oldu. Bugün ne zaman genç bir ozanla konuşsam şiire ölçü ve uyakla başlamasını öneririm. Ölçü ve uyak, şiirin bir biçimsel sıkısı, bence kendimizi ayıklayıp arıtmamızı, şiirin isterlerini yerine

getirmemize en büyük yardımcıdır. Şiirde kolaylık yoktur, varsa, o kolaylığı olabildiğince yine ölçü ve uyak sağlayacaktır. Ölçü ve uyağın getirdiği güçlükleri yenmek için göstereceğimiz çaba, şiirin doğasındaki güçlükleri yenmemize yardım edecektir. Çünkü ölçü ve uyak, deyim yerindeyse, şiir sanatındaki güçlüğün somut görünümüdür. Şiirin isterleri dedim, nedir şiirin isterleri? Benim için uyum, denge, orantı, sınırlılıktır."

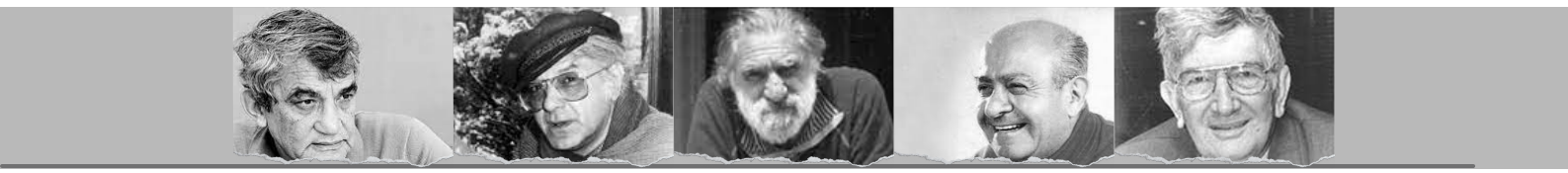
Arif Damar: "Çağına tanık olmak, ancak sanık olmakla mümkündür." "Toplumcuyuz ama önce insanız; anılarımız var, aşklarımız var, kederlerimiz var. Hem, yaşamda olan şeyler bize neden yabancı olsun ki."

Attilâ İlhan: Çağdaş sanatçının gücü, görselliği evcilleştirip sanatında kullanabilmesiyle ölçülür." "Okur kalabalığı, sanırım, yeni Türk şiirinde şehirleşme olgusu, ewn geniş anlamıyla benim şiirimde olduğu için, bana geldi. 50'li yıllardan itibaren şehirleşme başladı. 50'li yıllardan itibaren Attilâ İlhan'ın 'şehir' -daha doğru bir deyimle 'metropol'- şiirleri etrafı sardı; yeni yeni şehir heyecanları yaşayan okurlar, bu heyecanları, o imgelerle bu şiirde fazlasıyla bulabiliyorlardı; onun için, ya kırsalda kalan, ya da meyhaneden çıkmayan öteki şairler bir yana -daha doğrusu köylülerle züppeleri- bırakıp benim şiirime geldiler.

Can Yücel: "Akılsız şiir, kafasız kalmış Danton gibidir."Humor, bir edebiyat sorunu değil, bir yaşam çaresidir. Şiir de elbet bunun ta göbeğindedir. Bugünkü koşullarda Türk Şiiri'nde humor niye bu kadar az olduğu sorulmalıdır. Niye humor şiirde yer alıyor diye değil. Vaziyet fecidir. Bu feci vaziyet karşısında ancak humorla yaşanabilir. Ciddiyet yanlış bir şeydir. Ciddiyet yaşamamızı, yaşanmaz hale getirenlerin yöntemidir. Bizim yöntemimizse humordur, alaydır. Bütün lüverlerin olduğu gibi. Çünkü silah atom bombasından değil sapandan başlar. Bununla kuş da öldürülmez, çünkü humor denilen şeyi kullanan insanlar (bugünkü ortamımızda) kendileri vurulan kuşlardır."

Ahmet Arif: Halkımın sıradan ve gariban bir ozanı olmak bana onur veriyor." "Şiirin konusu insan ilişkileridir. Yani adalettir, zulümdür, sevdadır, hasrettir, sömürüdür, soygundur, yoksulluktur. Kısacası yaşanan hayattır. Özellikle benim şiirimde bu durum ağır basar. Yalnız benim hayatım, şu kadar yıllık sınırlı bir çerçevede kalmaz. Halkımızın binlerce, binlerce, yıllık serüveni, bir ırmak gibi; evet acılar, kahroluşlar, hüzünler, sevinçler ve coşkulardan oluşan bir ırmak gibi benim yüreğimden beynime ulaşır. Beynimden de benim sesim, benim rengim, benim imgelerim halinde mısralarıma yansır.

Şükran Kurdakul: "Acılar döneminden sonra kendi sesimi buldum." "...şiire çok genç yaşlarda başladım. Bu ilk çıraklık yıllarımda eski hececilerin kullandığı uyaklardan bilinçli kaçındığımı biliyorum. Bu yıllarda şiirimi besleyen kaynaklar arasında Necip Fazıl ve Ahmet Hamdi'ninin yeri vardır. Nâzım Hikmet şiirini tanıdıktan sonra birçok değer yargımın değişmesine karşın Zevklerin ve

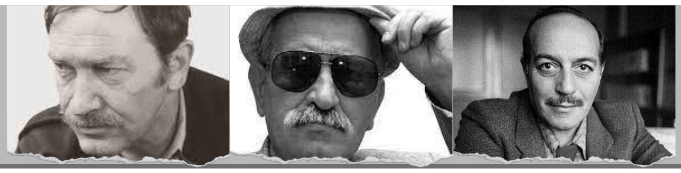

Hülyaların Şiirleri'nde yer alan parçalarda onun dize tekniğinden etkilendiğim söylenemez. Daha sonraki yıllarda ise şairin sorumluluğunu, işlerini çok geniş anlamda kabul ettiğimden olacak, şairce düşünürlüğün geri plânda kaldığını söyleyebilirim. Bu şiirimin estetik yapısı aleyhine olmuştur. Bunu algıladığım için 1946 ile 1955 yılları arasında yazdığım yüzü aşkın şiirden -ikisi üçü dışında- hiçbirini kitaplarıma almadım. Böylece kendimle yalnız kalma durumunda olduğum iki buçuk aylık hücre hapsinde şiirime de hesaplaşma olanağı kazandım. Bu hesaplaşmanın sonucunda Giderayak'ta, sonra da Nice Kaygılardan Sonra kitabımda topladığım şiirler çıktı ortaya."

Turgut Uyar: "Tavrım, bilinçli biçimde taraf tutan gözlemci tavırdır. " "Arz-ı Hâl'i yayımladığımda yirmi yaşındaydım. 'Arabistan'ı yayımladığımda ise otuz iki. Okuduklarım değişmişti, mekân değişmişti. Türkiye'de yeni bir toplumsal – siyasal yapı oluşuyordu. Ben de bu yapı içindeydim. Değişmeler etkiliyordu ister istemez. Hazır bulduğumuz şiir belki yetmiyordu bu yeni oluşum içindeki insana. Yani bu değişim bir bakıma zoraki bir değişim değildi. Tam tersine kendini zorlayan bir eğilimdi." "Yen, insana, daha doğrusu değişen insana yeni anlatım olanaklarıaramak çabasıydı." "Şiirin yararlanamayacağı bir alan düşünemiyorum."

Ece Ayhan: "Ben kolsuz bir hattatım, ama yine de çizmeye çalışıyorum." "ben her 'dönemeç'te, önce, bir başına bırakılırım. Şimdi özel yaşamı burada dışarı koyalım, 1954'ten bu yanki 'düşünce' ve 'şiir' serüveni de böyle gitti gidiyor gidecek; yaklaşık 31-32 'insan yılı'. (İçinde yaşadığımız bu 'örgütlenmiş sorumsuzluk'u alabildiğine yadırgarım yadırgayacağım. 'Benim davam divana kalsın' demiyorum; 'dünya iyi ki vaktimi alıyor' diyorum, alsın!)" "Bir şair şairse 'tarih'in işleyen ve (işletilen) Mekik'ini bilmesi gerekir sanıyorum." "Ben şiirin, hele 'sıkı şiir'in ('su geçirmez' anlamı da varmış 'hermétique'in; Mehmet Günsür söyledi) tarihten çıkmasını önermiyorum, hayır. Ama diyorum ki, tarihi bilin de, şiiri kurarken bilmezlikten gelin; 'tecahül-ü ârifâne'. (Şiirdeki sözcük de küçümsenmemeli, hele yerini bulmuşsa.)" "Çağdaş Türkçe'nin şiiri, bana göre, 1955'ten sonra başlıyor."

Cemal Süreya: "Şair, bir tavırdır ve şiirinin de üstünde bir yerdedir." "Çok içten ve gerçek bir şey söyleyeyim mi? Kendi şiirlerime karşı o kadar duyarlı değilim. Yaptıklarımın üzerinde hiçbir zaman ayrıntılı düşünmedim. Aslında şiirleri yazarken de öyleydim. Her seferinde ne yaptığımı bilmeden çalıştım. Çalıştım da denemez buna. İnsanın kendini ordan oraya vurması gibi bir şey. Ayrıca şiirden hep korktum. Şair miyim diye kendimden de her zaman kuşkulanmışımdır. Beceremediğim, bunun için de bir türlü sevemediğim bir iş yapıyorum havası işte. Bu, ilk şiirimi yayımladığım zaman da böyleydi, bugün de böyle. Hep zorlanarak yazdım; mecburdum sanki. Elimde bulunan bir ilk imgeya da bir ilk dizenin şiddetli dürtüsünden de hiçbir zaman kurtulamadım. Bu dürtünün benim için yalnız sanat değil, hayat dürtüsü de olduğunu söyleyebilirim." "Metnin ağırlığı, şiirin artık ortaya çıkar gibi olduğu an ve onu izleyen kısa süre ise öyle büyük bir sevinç getirir ki, galiba, bugüne dek

sadece o sevinci duymak için yazdım.” “Şiirim tutku ve jesttir.” “”Türkiye bugün kaynayan bir kazan. Şairin siyasal olaylara duyarsız kalması beklenemez. Zaten okuduğumuz her şiirin altında bir yeni hayat, bir yeni dünya özlemi vardır.”

Kemal Özer: “... susan ya da kaçmaya çalışan kesim de, toplumcu gerçekçiliğin dışına doğru yol almak isteyen kesim de, 1970’in hesabını yürekli ve doğru dürüst yapmadan şiirlerini geliştiremez, ‘devralınan şiiri yeniden kurma’ gibi, ‘yeni bir şiir yapısına ulaştırma’ gibi büyük ülkülerin ancak gölgeleriyle oyalanırlar.”

Özdemir İnce: “...yalın, imgesel ve çağrışıma açık bir dilim olsun istedim. Yalın dil eksiltili, fazlalıkları atılmış bir dil. Ancak bu tür bir dilin, imgeye ve çağrışıma gereksinimi vardır.” “Aynada kendime bakıyorum, aynanın arkasında kendimi arıyorum.” “Şiiri doğaçlama yazmıyorum ben, belli, hazırlanmış malzemelerle kuruyorum.” “Ben tek tek şiir yazmıyorum çok uzun zamandır. Şiirleri bir kitap, ya da bir dizi, bir çevrim (cycle) olarak düşünüyorum. Böyle düşünmeye başlayınca gerisi kendiliğinden geliyor.” “Şiirlerimin temasını bir farklı ve kalıcı izler bırakan şairlerin serüvenlerine sızma çabası olarak evrensel sorunlar ve sorunsallar oluşturur. Bunların içinde de (orasında demiyorum) şairin ben’i vardır. Yazmanın doğrultusu genelden özele, özelden genele olabilir.” Yabancı zaman ve mekân bir tahrik öğesidir benim için, bir meydan okumadır. Ben meydan okurum, o meydan okur: Dünyalar, kültürler, tarihler, coğrafyalar ve şairin bireyi çarpışmaya girer ve şiir gelir.” “Şairin şiirini yazması... Öyle bir an gelir ki bütün tanrılar, bütün ilham perileri, bütün kitaplar aradan çekilirler ve şairi şiiriyle başbaşa bırakırlar. Artık şaire şiirinden başka ‘imdat!’ yoktur.

Hilmi Yavuz: “Bedrettin üzerine şiirler toplumcu şiirin onarılmasıdır.” “Dil’den herkesin anladığı anlamları ileten sistemleri anlıyorum. Sözü ise dilin bireysel kullanımı olarak tanımlıyorum. Bana göre şiir dilin bireysel kullanımıdır.” “Her kitabım kendi içinde bütünlüklü olsun istiyorum. Her kitabımda ayrı bir promlematiği açımlamaya ya da temellendirmeye çalışıyorum.”

Enver Ercan “Sunu”da bu söyleşilerden ne amaçladığını şöyle dile getiriyor: “...bir şiirseverin, Çağdaş Türk Şiiri’nin toprağında, farklı ve kalıcı izler bırakan şairlerin serüvenlerine sızma çabası olarak da değerlendirilebilir. Şiirimizin tarihini doğru kavrayabilmek için, önce coğrafyasını tanımak gerektiği” bu söyleşilerin çıkış noktası olmuş. Enver Ercan “Şiirin coğrafyasında dolaşırken, şairlerin o toprakların dokusuna sinmiş parmak izlerini de merak” etmiş. Bu izin üstünde yürümeye çalıştığım şairlerin kendi şiirlerine bakışı önüme alıp.
Şair Çünkü Onlar, evet, evet çünkü şair onlar!
Zeyl: Enver Ercan’ın Şiir Uçar Söz Kalır’daki (1994) söyleşileri de unutulmamalı. Ben unutmadım elbette. (Sevgili Enver Ercan’ı da unutmadım, hiç unutur muyum.) O da gelecek sayıya kalsın.

Bir Hoşluk Herkesin Göğsünde

ONUR SAKARYA

Herkesin yüzünde yoksulluk var
Herkesin yüzünde kül ve eflatun
Ama bu nasıl bir yalnızlık kasırgasıdır?
Nasıl döner çark,
Nasıl döner bir bıçak,
yorgun, küs ve anlaşılmamış ruhlara doğru?

Yani bir simit tezgâhında buharlaşan insan
Nasıl döner durur dişleri arasında
yüksek irtifalarda yalan söyleyen
ve sürekli kan tüküren o nutukçuların?

Bir dolmuş bekliyorsun mesela
Sabahın en ince, en umutsuz vaktinde
Tam 15 saat ölüyorsun fabrikalarda, tarlalarda, kahvelerde
Sırtını kanatan bir barkotla yaşıyorsun
Seni satıyorlar, seni öldürüyorlar, sana sövüyorlar…

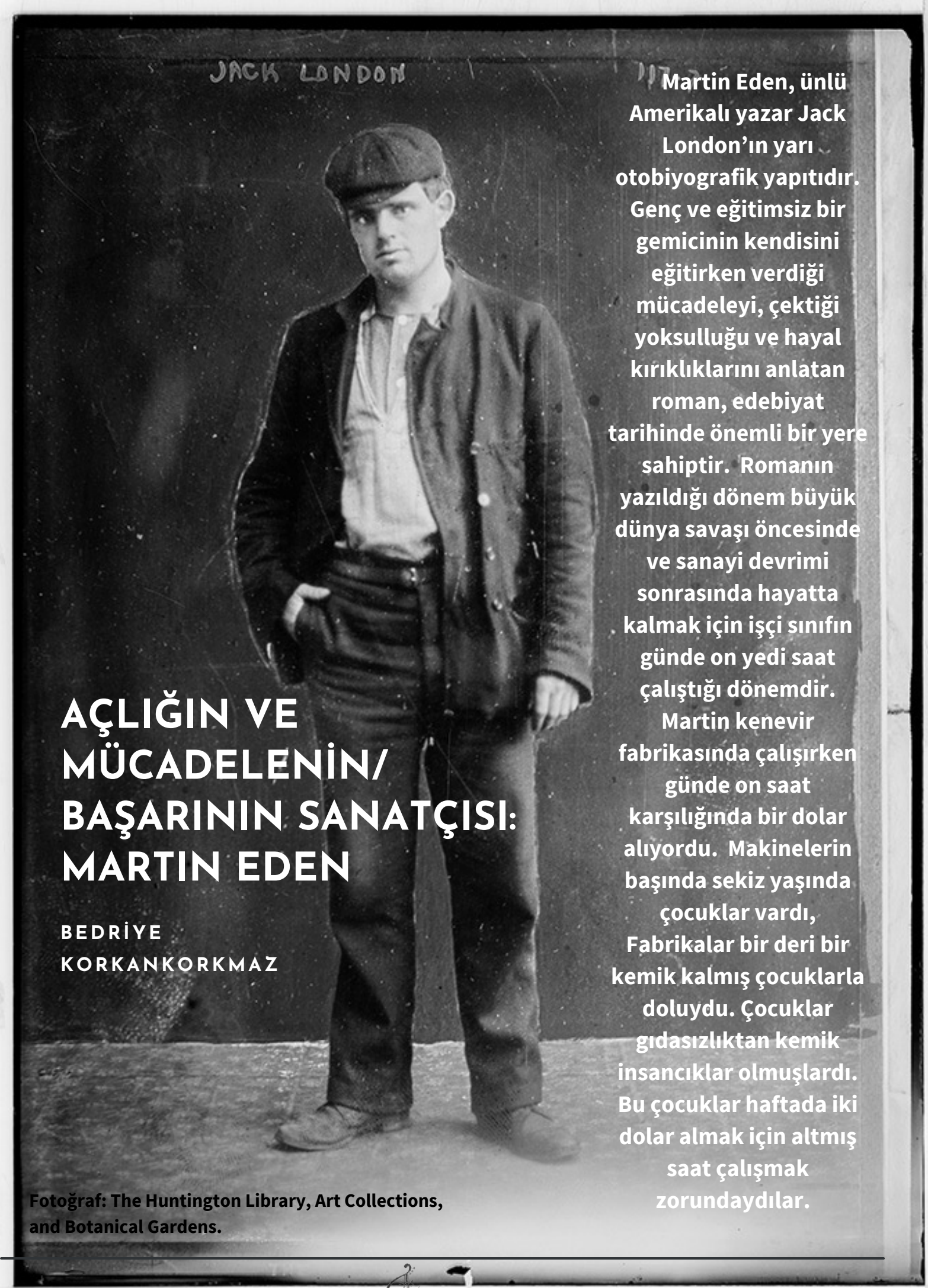
Ama nasıl yürür gökyüzü,
nasıl sever bir ceylan yeni bitmiş otları?
Sen, sevilmeden yaşamışsın bin yıl!
Bin yıl suyundan şarap içmişler
Bin yıl "günahsın" demişler sana
Bin yıl Tanrı beklemişsin
Tam bin yıl çürük kemikler gibi birikmişsin mezarlarda

Ah devran döner, iner bir gün tahtırevan
Lâl olsaydım, demeseydim
Ekmek, emek gibi şeyler
Hürriyet ve Das Kapital
Aşk gibi, alev gibi, gel gibi, gül gibi şeyler
Ah hiç olmasaydım bir vücut içinde sıkışık
Ama oldum, tan sesi gibi büyüyerek
çamurdan mahallelerde, yamulmuş evlerde,
erimiş plastik masalarda, uyuklayan sandalyelerde,
kirlenmiş halılarda, is tutmuş tavanlarda…

Herkesin yüzünde yoksulluk var
Uzuyor çağlar, bir makas değiyor gibi sert kumaşlara
Uçmuyor kırlangıçlar artık, yuvalar beton
Ve ruhunu asıyor bir baba askılığa
Kapanıyor çocukların gözleri sefil geceye
Sığıyoruz, bu tuhaf, bu yorgun çekmeceye
Yani biz, hepimiz,
ölüyoruz anlıyor musun,
usulca
kadim bir ağaç gibi
çatlıyor dallarımız.
Meyvemiz irin
Kökümüz zift
Ölüm ve yoksulluk dolaşırken sokakları
Meydanları, en kuytusunda parkları
Anlaşılmayan şarkıları, tüm âşıkları
Okulları, dükkânları, damarları
Herkesin yüzünde bir çivi gibi saplı
Mutsuzluk ve diğer berbat şeyler

Ama unutma,
Bir gün, o şenlik başlayacak.
Bin yıl sürecek o şenlik
Bin yıllık taş ruhların dirildiği
Mutluluğun atlaslar gibi serildiği
Elden ele çoğalacak sonsuz anlamlar

Lütfen unutma,
Eller elleri sarsacak
Caddeler ısınacak
Gün yeniden başlayacak kanadığı yerden
Bir hoşluk büyüyecek herkesin göğsünde.

AÇLIĞIN VE MÜCADELENİN/ BAŞARININ SANATÇISI: MARTIN EDEN

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

Martin Eden, ünlü Amerikalı yazar Jack London'ın yarı otobiyografik yapıtıdır. Genç ve eğitimsiz bir gemicinin kendisini eğitirken verdiği mücadeleyi, çektiği yoksulluğu ve hayal kırıklıklarını anlatan roman, edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Romanın yazıldığı dönem büyük dünya savaşı öncesinde ve sanayi devrimi sonrasında hayatta kalmak için işçi sınıfın günde on yedi saat çalıştığı dönemdir. Martin kenevir fabrikasında çalışırken günde on saat karşılığında bir dolar alıyordu. Makinelerin başında sekiz yaşında çocuklar vardı, Fabrikalar bir deri bir kemik kalmış çocuklarla doluydu. Çocuklar gıdasızlıktan kemik insancıklar olmuşlardı. Bu çocuklar haftada iki dolar almak için altmış saat çalışmak zorundaydılar.

Fotoğraf: The Huntington Library, Art Collections, and Botanical Gardens.

AÇLIĞIN VE MÜCADELENİN/ BAŞARININ SANATÇISI: MARTIN EDEN

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

Kendi sınıfındaki kızların âşık olduğu, arkadaşları arasında da lider olarak sivrilen işçi Martin Eden, bir gün hiç tanımadığı Arthur'u, onu döven bir adamın elinden kurtarır. Arthur'un kurtuluşu onun esareti olur. Arthur minnet borcunu ödemek için Martin'i evine yemeğe davet eder.

Ömründe görmediği kadar lüks bir eve adımını atan Martin, kendisine ilgi gösteren üniversite okumuş Arthur'un kız kardeşi Ruth'a âşık olur. Âşık olduğu kızla aralarında hem yaş hem de sınıf farkı vardır. Martin ilk kez kendisini bir insan karşısında yenik hisseder. Hayali Ruth'un ailesindeki gibi giyinip onlar gibi konuşmaktır… İlkokuldan sonra devam edemediği eğitimine, bozuk konuşmasına, en önemlisi de cahilliğine lanet okur içinden. Hayatındaki en önemli dileği âşık olduğu kıza yakışır bir erkek olarak kendisini yetiştirmektir. Kendisine meslek ararken yazar olmaya karar verir. O da dünyanın gören gözü duyan kulağı olacaktı. Bu ihtişamlı mesleği sayesinde sevdiği kıza kavuşacaktır. **Jack London** gerçek hayatta da yaratıcı olmak için bu uğurda katlandığı zorlukları gözünde büyütmemiştir. London tüm yapıtlarını yazarken edebi alanda **Kipling**'in izini sürmüştür çünkü Kipling nesnelerin derinliğine iner. Edebiyat ve düşünce dünyasına yepyeni ufuklar açardı. Onun yazar olduğu dönemde Amerikan yazarları **Emerson**'u örnek almak zorundaydılar; her şeyi iyi yanından ele alıp gerçeklerden kaçmak. İçin. Jack London ise **Gorki**'nin Rusya'da yaptığını ülkesinde yapmak istiyordu. Fransa'da **Maupassant**, İngiltere'de Kipling neyse Amerika'da Jack London öyle biri olmalıydı.

Martin Eden'i yazarken yazar romanın taslağı üzerinde çok az düzeltme yapar. Brissenden Martin Eden'e bir gün amaçlarını gerçekleştirdiğinde boşluğa düşmemesi için sosyalizme bütün gönlüyle bağlı kalmasını öğütler. Böylece sosyalizm başarıya ulaştığında hayata bağlı kalmak için bir nedeni olacaktır. *Martin Eden* yayımlandığında tüm basın susar. Eser hakkında çıkan yazılarda *Martin Eden*'in edebi bir yapıt olmadığını kanıtlar niteliğinde yazılar yazarlar eleştirmenler. Öyle ki Jack London *Martin Eden* yapıtının hakkında bir tek övgünün bile yazılmamış olmasına çok üzülür ve bu konudaki görüşünü şöyle açıklar: *"Martin Eden'de bireyciliğe saldırmak istedimse de pek beceremedim sanıyorum; çünkü bir eleştirmen çıkıp da bunu farkına varamadı"* der. Şimdi yaşıyor olsaydı eserinin başarısı karşısında mutluluğunu ifade edecek kelime bulamazdı.

Martin'in, onu aşağılayan topluma kendisini kabul ettirmesinin bir aracıdır aynı zamanda Ruth. Bu düşüncelerle Ruth'un evinden çıktığı o gün adından başka kendisine tanıdık gelen hiçbir özelliği kalmamıştır Martin'in.

Bu yanılgısının bedelini canıyla ödeyeceği aklına gelmez. Aşağılık kompleksinden kurtulmadığı için kendi sınıfındaki insanları da küçümser. Kıt olanaklarıyla üç yıl günde on beş saat yazı yazarak kendisini eğitir ve Ruth'la nişanlanmayı başarır. Ruth'un ailesi kızlarının kadınlığının farkına varması için Martin'le sevgili olmasına izin verirler. Ruth'un Martin'den beklediği tek şey bir işe girip düzenli bir kazanç edinmesidir. Onun Martin'e örnek olarak gösterdiği kişiler yoksulluk içinde mücadele ederek zengin olmuş insanlardır. Kafasındaki mutluluk anlayışı da anne ve babası gibi ruhsuz bir hayat yaşamaktır. Bu gerçekleri bir türlü göremeyen Martin, kendi yolunda açlığa meydan okur. Sevdiği kız içinse o istediği şekle sokabileceği bir hamurdan başka bir şey değildir. İnsanın aşk için bile olsa kişiliğinden ödün vermesinin bir başka tanımı da insanın kendisine yabancılaşmasıdır.

AÇLIĞIN VE MÜCADELENİN/ BAŞARININ SANATÇISI: MARTIN EDEN

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

Yapıtın Dünya Klasikleri arasına girmesini sağlayan başat öğelere değinecek olursam: aşk, nefret, aşağılık duygusu, ideolojiler, mücadele, azim, yenilgi, başarı, mutsuzluk, mutluluk, amaçsızlık, varoluşsal boşluk, amaçsızlık, yalnızlık… gibi, insanı içten içe sarsan kavramların ete kemiğe bürünüp belleğimizde silinmez izler bırakmasıdır.

Jack London, yirmili yaşlardan önce yazar bireyci liberal görüşü benimsediğini ancak yirmili yaşlarının sonrasında gördüklerinden ve yaşadıklarından dolayı sosyalist görüşü benimsediğini dile getirir. Yaşadıklarından dolayı çağdaş sosyalizm öğretisini merak etmiştir. *Martin Eden*'da da ideolojilere farklı bir pencereden bakar. Zenginler değil ama *"Yoksullar yoksullara verecek şey bulurlar"* saptamasını hayat verdiği kahramanlar aracılığıyla vurgular. İflas etmiş bir toplumun çarpıklıklarını insanlara göstermeyi kendisine dert edinmiştir. Devrimleri insanların değil, ihtiyaçların doğurduğuna inanır. İnsanların *Martin Eden* yapıtında olduğu gibi bir dilim ekmek karşılığında makineleştiğini, sosyal sınıflar arasındaki ayrımın adaletsiz ücret dağılımından kaynaklandığını gördüğü için de **Marx**'ın *Komünist Manifesto*'suyla tanışmış ve benimsemiştir. Tüm yapıtlarında ve eylemlerinde açıkça sanayiye, sömürüye, greve, boykota, kadınlara oy hakkı verilmesi için savaşmıştır tek başına.

Ayrıca salt Marx'ın değil, **Darwin**'in, **Nietzsche**'nin ve **Herbert Spencer**'in düşünceleriyle aydınlatmıştır düşünce dünyasını. Nietzsche'den farklı yaklaşır üstün insan olma olgusuna. Nietzsche sosyalizmi zayıf ve güçsüz insanların yönetimi olarak tanımlar, Jack London ise sosyalizmi üstün insanların yönetimi olarak görür. Yazara göre üstün insan değerlerinden ödün vermeden güçlüklerin üstesinden gelen, köle yığınlarına sahip çıkan, kitleleri eğiterek yönetebilen, sürüye değil, kendisine dâhil olan insandır. London tüm yapıtlarında hayatın çıplak gerçeklerini, insanı ölüme götüren isyanları, hayal kırıklıklarını, çıkar uğruna dökülen kanları, ekmek parası uğruna dökülen terleri, ziyan olan hayatları, yok olan yaşama sevincini, insanları ekmek dilimleri gibi bölen adaletsizlikleri işler. Bu yüzden *Martin Eden* Nietzsche'nin üstün insan felsefesine karşı bir iddianame niteliğindedir.

Yazar *Martin Eden* yapıtında da *"İnsan, insan olduğu için değil, karnı doyduğu için insandır,"* saptamasını hiçbir yanılgıya mahal bırakmadan dile getirmiştir. Acıma kavramına şöyle bakar Jack London: *"Acımak; aç köpeğin önüne kemik atmak değildir;*

acımak, köpek kadar acıkmış bir insanla kemiğini paylaşmaktır." Jack London'ın *Martin Eden* yapıtında ihtişamlı hayatların özünde barındırdığı kofluğu, riyakarlığı, geçiciliği, vb. gözler önüne sermeyi ne kadar çok sevdiğini bilinçli bir okuyucu hemen fark eder. Yapıtın en çarpıcı yanıysa sistemin kendisine benzetemediği insanı başarılı olsa da yaşatmadığı gerçeğini tokat gibi yüzümüze vurmasıdır.

Martin'in bir başka yanılgısı da yazın dünyasını gözünde fazla büyütmesidir. Okumuş ve aydınlanmış insanların dünyasında kötülük ve aşağılanmanın, en önemlisi eşitsizliğin, sömürünün olmadığına inanır. Yazın dünyasındaki kapitalist sömürüyle tanışınca yürekten sarsılır. İçini öfke ve kin kaplar özellikle editörlere karşı. Kendisi bir lokma ekmek bulmazken yayıncılar onun yazdıklarından geçinir. Martin çok geçmeden yayıncıların yazınsal ürünlere sadece ticari bir meta olarak baktıklarını öğrenir. Onu dergiler konusundaki yanılgılardan kurtarmak isteyen tek dostu Brissenden'in uyarılarını da dikkate almaz. Şartlanmış bakış açısının başlı başına bir körlük olduğunu ancak yaşayarak öğrenecektir. (Zengin bir sosyalist şair olan Russ Brissenden Amerikalı şair **George Sterling**'den başkası değildir.) Ruth'un evinde tanıdığı Brissenden Martin'i çok sever. Onun yoksulluğunu kabullenir. Ona göre gerçek bir yazar bir yapıtını yayıncılar için değil kendisi için yazmalıdır. Yayıncılar duygunun ve sevginin düşmanlarıdır. Martin bir gün nişanlısı Ruth'a yazdığı şiiri dostu Brissenden'e okur. Brissenden'in yorumu şöyle olur: *"Sen de tuttun bu muazzam "Aşk Şiirlerini" şu yoluk, kuru dişiye yazdın!"* (s.304) ve ekler: *"Bana anlatamazsın. Biliyorum ben. Güzellik seni incitiyor. Bu senin için de edebi bir acı, iyileşmeyen yara, ateşten bir bıçak. Ne diye dergilerle kendi kendini aldatacaksın. Bırak hedefin güzellik olsun. Ne diye altın sikke haline getiresin güzelliği? Dergileri bin sene okusan da içinde gerçek bir dize göremezsin. Şöhreti ve parayı bir kenara bırak, yarın derhal tayfa yazıl, bin gemiye ve denize dön."* (s.304)

Jack London'ın yapıtlarının en belirgin bir başka özelliği de hiç kuşkusuz düşünce genişliği / derinliği ve olgunluğudur. Hayatını yaşadığı gibi anlatmayı seven yazar, şiir gibi sonsuz sınırlar içinde ele alıyor insan ruhunu *Martin Eden*'de olduğu gibi. Günlerce haftalarca dergilere öykülerini şiirlerini satmak için açlıkla mücadele eden Martin Eden, öykülerini satamadığını anlayınca artık yazmamaya karar verir. Tam da o zaman edebiyat dünyası kapılarını ona açar. Kısa bir süre sonra da hem ünlü hem de zengin olur. Ona kapısını kapatan başta sevgilisi Ruth olmak üzere herkes ona geri döner. Martin Ruth ile arasındaki aşkın gerçek olmadığını anladığı anda hiç olmadığı kadar yalnız hisseder kendisini. Ruth'u hayalindeki gibi sevdiğini, aslında onu hiç tanımadığını fark eder. Varoluşsal boşluk ve anlamsızlık hayatla onun arasına girer. O basit insanların yüreklerindeki cömertliği aşağıladığı için kendisini de aşağılar. Bu yüzden kendisine zor günlerinde yardım eden dostlarının hayallerini tek tek gerçekleştirir. Bireyciliğe duyumsadığı nefret yaşama sevincinin önüne geçer. Gideceği adres mavi dalgalar olacaktır; çünkü o denizlerin bıçkın çocuğudur; en önemlisi de deniz ona hiç ihanet etmemiştir. O da hayattan aldığı yaraları sarmak amacıyla kendisini mavi denizin kucağına bırakır.

Kırk yıllık kısa ömrüne elliden fazla kitap ve dünya edebiyatına başyapıtlar kazandıran Jack London'ın *Martin Eden*'e dair görüşlerini anımsarsak yapıtı daha iyi anlayacağımızı düşünüyorum. Jack London kendi yapıtı hakkında bu açıklamayı yapmıştır: *"Martin Eden için neden biraz üzülmeyeyim? Martin Eden bendim. Martin Eden bir*

bireyci idi bense sosyalist. İşte bu nedenden ben yaşamaya devam ediyorum. Ve işte bu nedenden Martin Eden öldü. Bu kitap bireyciliğe bir saldırıdır. Martin Eden başkalarının ihtiyacının farkına varmayan aşırı bir bireycidir. Hayalleri kaybolduğunda uğrunda yaşayacağı hiçbir şey kalmaz."

Evet, hepimiz yaşamak için hayallerimize sahip çıkalım.

Kaynak: *Jack London. Martin Eden. Klas yayınları.*

Fotoğraf: Jack London. Hulton Archive / Stringer / Archive Photos / Getty Images

ÖLÜMSÜZ OZANLAR...

ADİL BAŞOĞUL

Yarı karanlık çökmüş dağlar günün son yükünü güneşle çekiyor
Güneşi yolcu eden kıyı meltemine imbat eşlik ediyor
O evrenin hiçbir zaman bilgiye dönüşmeyecek sonsuz
bilinmezliğinde akıyor

Adı bilinmez bir delikanlı lir eşliğinde şarkı söylüyor
Kimliği belirsiz bir halk ezgisi havayı dolduruyor
Kurtuluşu kavramış bir yol gösterici sonsuzluğa uzanıyor

Işığın topraktan üstünlüğü
Toprağın insandan
İnsanın gözünde zincire vurulmuş bakışlar

Ölümsüz ozanlar gezinir şimdi şiirlerimde
Ölümsüz yazarlar gezer dizelerimde
Ölümsüzlüğü içeriz şimdi biz birlikte

Güneşin içinden geçip gidenler
Ölüler kitabında adı geçenler

Kazananlar kalbi tüyden hafif olanlar
Samanyolu'nda kaybolanlar

Gökyüzünde yıldız olup ışık saçanlar
Kanı kanla yunmayanlar

Yanan canı sevgiyle saranlar
Biçareye merhamet duyanlar

Bütün sonsuz evreni aklımda taşıyorum da
Ben sonsuz evrene sığamıyorum

Sözcükler çıkardım kendimden
Sözcüklerle baktım kendime
Sözcüklerden gördüm evreni yeniden

Kıyıya vurmuş kırık bir sandalım
Kırılmış kalbimle ben tarumarım

Kanlı bir ay çöküyor yarı karanlık akşama
Masum beyaz bir portakal çiçeğisin
Ben vurgun yemiş bir saf aşık

Koş o güzele bir beyaz portakal çiçeği ver
Kondur masum bir öpücük yanağına

Kokusu sarsın ikimizi de
Kaybolmasın ikimizin içinde

Ah amor Malena
Ah amor Malena

Yarı karanlık çökmüş dağlar günün son yükünü güneşle çekiyor
Güneşi yolcu eden kıyı meltemine imbat eşlik ediyor
Kainatın bilinmezliğine akıyor...

İLK KİTAPTAN ÖTESİNE

HÜSEYİN PEKER

Cengiz Şenol, 1977 Ordu- Akkuş doğumlu, Edebiyat öğretmeni olarak Samsun'da görev yapıyor. *Varlık, Gösteri, Kitap-lık, Sözcükler, Edebiyat Nöbeti* gibi dönemin önemli dergilerinde yazmış, 2021'de *Seyhan Erözçelik İlk Kitap Yarışması'nda* ödül alarak ilk kitabını çıkarmış bir şair. Bu denli gecikmesine rağmen genç şair olmayı korumuş. İlk kitabı *Pikaresk* yayını olarak geçenlerde yayınlandı: *EV YARASI.*

Dikkati ilk çeken şey; aldığı edebiyat eğitiminin de katkısı ile geleneklere fazlasıyla dönük, ama o dönemlerden aldığı şiir bilgisini modern şiiriyle yoğurarak bir sentezi başarmış olması.

"*bıçak kemiğe dayanıncadır şiir*
değmese kanar mı hiç sözcük ete
akşamın imlası kuşlar değildir" (s:55)

İlk kitapta Cengiz Şenol, kitabın ortalarında fışkıran bu dizelerde şair, *"bıçak kemiğe dayanıncadır"* diyerek belki içinde bastırıp şekillendirdiği isyanını dile getiriyor. Zaten şiirinde de görülen ilk şey; bastırılmış, preslenmiş duygu sağanağının bazen gazel, bazen sone benzeri edebi şekillerle sunulmuş bir listesi olarak tanzim edilmiş olması. Sözler hiç de taşmamış olarak yerleştirilmiş, her bir dizesinde kelimelerin yoğun anlam yumağı içinde sunulmuş birleşiminden doğuyor:

"vakit toplayan kuşlar
kafilesi akşam olanın mı şimdi" (s:49)

C. Şenol'da dikkat çeken bir diğer şey, kelimelerin bir araya toplandığı dize profilinde kesif bir yoğunlukta birleşiyor olması. Üstteki dizede (*kafilesi akşam olanın mı)* şair anlam çoğaltmadaki ustalığını da huzura getiriyor. Adeta bir dantel inceliğinde buluşturulmuş imge ve duygu partikülleri. Özenmenin bu kadarı olur mu dedirtecek kadar ustalıktan koparılmış buluşmalar. Şair *"bahçeleri yalnızlığa ertele"* derken, elbet şair olmanın türlü yoğunluğunu bir araya getiriyor. Bizi anlam patlaması şiiriyle kaynaştırıyor.

"aramızda sır kalmaz hiçten başka
kalırsa bir de kağıdın endişesi" (s:42)

Cengiz Şenol, adeta ustaları **Ahmet Muhip Dranas**, **Ahmet Haşim**, belki **Yahya Kemal** gibi şiirden yana hiç ayrılmamış, anlamın en derin basamaklarına doğru yolculuğa çıkmış ve okuru da yanına almış. *"Daha söylerdim de seni artık Cengiz bitti"* derken bir ufak aralıktan kendini de göstermiş, bütün bu yazıların sahibi benim muştusunu da şiirinin bir yerine eklemiş.

"dengesini bulsa bari kuşlar"

Bu dizede şairin (bari) eklemesi onun bir kelime üzerinde anlama yüklediklerinin sonucu olarak gözüküyor. Evet onda her düşündüğü; sözün köpüğüdür. Anlam köpürtmeye doymayan bir şairle karşı karşıyayız. Hele işin içindeki ilk kitapta hayranlık duymaktan başka yapacak bir şey yok.

İLK KİTAPTAN ÖTESİNE

HÜSEYİN PEKER

Bir diğer ilk kitabımız **Yener Çetin**'in *Pikaresk* yayını olarak geçtiğimiz günlerde çıkan *Limon Öğrencisi* kitabı. 1994 Muğla Köyceğiz doğumlu Y. Çetin, Türkçe öğretmenliği okudu. Şu anda görev yapıyor. Şiirleri *Akatalpa, Varlık, Virüs, Sincan İstasyonu, Şiirden, Caz Kedisi* gibi dönemin önemli dergilerinde yayınlandı. *Limon Öğrencisi* dosyası da 2021 yılı *Berksav* 'da *Şiir jüri Özel Ödülü* aldı.

Hayli renkli bir şiir evreni var. Belli bir nesneyle sınırlı olmayan mecaz anlamları ve çalışmaları, dış dünyanın resmedildiği değerlerin yaşatılması, zihinsel bir tasarımda anlatılmak isteneni daha duyulur anlatmak için başka şeylerle bağlantı kurarak anlatmak için kurduğu imge evreni ve bunun yanı sıra iki veya daha fazla sözlüğün bir araya gelerek yeni anlama bürünmesi konusunda ileri çıkışlar. Kısaca alışılmış ve alışılmamış bağdaştırmalar.

Yener Çetin her türlü haliyle şiiri doldurmayı, donatmayı beceren biri. Mecaz anlamlarını iyi kullanıyor. Ustalığa her kıyıdan yanaşmayı beceriyor.

"Siz bu ev için oldukça önemlisiniz bayan aşk
Ellerinde kolonya kokusu sözcüklerin
Kimsesiz bütün dudaklara dokunuyor" (s:23)

Y. Çetin'e ait yukarıdaki dizelerde dikkat edecek olursak (sözcüklerin kolonya kokusu'ndan, kimsesiz dudaklara dokunan haller) alışılmamış bağdaştırmaya ilk örnekler. Şiirinde sık rastladığımız bir olay bu Y. Çetin'in.

Bazen Türkçeye yepyeni buluşturma sözcükleri kaynak yapan şair "Yeniden adımsanır şarabın rengi" dedikten sonra uyuyadonmak diyorsa, onun şiirde yeni buluşmalar, alışılmadık sözcük terapisi yaptığını söylemek mümkün. Bence Y. Çetin şiirde zengin bir denizi kucaklıyor. Bazen dalgalı ve köpüklü, bazen de sakin ve alımlı. *İncebelli Şiir*'de de "*gülüşü ağusuz"* derken **Ece Ayhan**'da daha önce rastladığımız dil kaynaklı çalışmaların ön planda hissedildiği açıktır. *Üvendire* şiirinde *(Esmerliğine rengin geçmiştir)* bu tür tehlikeli sözcük denemelerine de yer vermekten çekinmeyen bir araştırma şiirine dönüşür Yener Çetin'deki.

Babasını anlatırken gene aynı denemelerin içindedir. "*Elleri kasırgadan beden kazanmış babamın"* tarifi babasını hızlı ve güçlü düşünmemizi mi getiriyor? "*Dişleri kaç zamandan eksilmiş"* derken babasının diş yokluğunun değişik bir tanımı yapılmış. İşte bu yüzden devrik anlamlara fazlaca yer veren, şiirde bozma ustası Y. Çetin'in "*Kaç elden nakış yemiş yüreği kim bilir?"* dizesini anlıyoruz.

İLK KİTAPTAN ÖTESİNE
HÜSEYİN PEKER

Nakış yemesi yüreğinin, tarif edilir bir şey değil. Neresinden baksanız esnetilmiş bir anlama kazık çakmış şair. "*Hiç kere öldüm Matmazel*" sayıklaması da bir köşesinde anlaşılıyor. Y. Çetin zengin kovalamacaların, içi yüklü buluşmaların, buluşturmaların şairi. Bu yüklü teknikleri geliştirebilirse bence yarının şairleri arasında yerini alacaktır.

Halide Yıldırım, *Öteki* yayın 2023'te ikinci basımı olarak tanıttığı *Issız Kuğu (Susmalar)* adlı şiir kitabını *"kekemeydim, neydim, nerelerdeydim"* dizesiyle noktalamak istemiş. Anlattığı şeyler travma geçiren bir kadının yer yer zorlamayı andıran sesiyle bütünleşmiş. *"Faturalar yağar, koltukta yer kalmaz"* dediyse bir şair, bunu kesik kesik anlattığı hayat görgüsünde, annesine *"kov beni"* nidasıyla parçalayıp sunmasında anlıyoruz. Ötelere gitmek istiyor, şiirsel imgelere yoğun başvurduğu halde *"sesini andım, sesimdi"* dediği annesi başucunda değil ki! Her şeyden ayrı kalmış biri. Çok inandığı devrimden bile. Yer yer türkülere sinen, onun potansiyel suçlu hissettirecek çeyizinin sesiyle buluşturacak bir söyleyiş kabarıklığıyla.

"Yıldızlar yağıyor sanalım" dediği hakikat, onu bugüne getiren erdemlerden mi doğuyor? Belki *"susss! ayrı akort, ayrı tel"* le varmak istediği nokta, önüne çıkan engeller mi, onu bu hallere iten? Halide Yıldırım, ilginç bir şiir deneyi çiziyor. *"Esmerleştim sustukça"* diye noktaladığı şey kendine duyduğu utancı mı? *"ne zaman çıksam dışıma"* diyerek zaten bunu kanıtlamıştı.

"yok kadındım, serseriydim ince!
ıssıza dağılır iklim
dudakta söz kesilir" (s:13)

Bence Halide Yıldırım şairin, kendine olan usancı var en başta. Kendine baş kaldırışını uçuk ve kesik ifadelerle dile getiriyor. *"Ecinni… kırık yalanlar"* dediği yerde, şairin korku filmine dokuduğu bir hayat pervanesi var. Oradan ışık alan da bir anlatımı.

Belki de en güzel yanı; usul biçimlere saldığı yerler, kendini:

"biri beni kuşlara götürmeyecek
toprak testilerin dudağıma
bir su içimi ah!" (s:63)

Halide Yıldırım'ı net anlamak için onun bu kesip götüren anlatımına ayak uydurmak gerek önce. *"Yaşadığım yere kar, mecbur kar yağmalı!"* Bir emir kipiyle kar yağdırmayı bekleyen değişik bir figür, alışılmadık bir portre bizce şairin kendisi. Çiçek dallarını dansa kaldıran, aşk çatlaklarını kaleme alarak; ses yazıp, söz kazıyan bir şairle karşı karşıyayız. Oldukça keyifli bir okuma. Ayak uydurmak şartıyla. Eline sağlık Halide Yıldırım.

mezarımda caz sesleri

METİN DİKEÇ

[hücrede geceleri caz dinlerdim yaşadığıma inanmak için
dalgası bozulmasın diye ucuz el radyosunun
ranzada mum gibi yatardım]

-edip cansever için

bir katranın dibine gömdüler beni
camisiz cemsiz niyazsız
gelenim azdı
ağlayanım çok
ne kovanımda balım kaldı
ne dünyadan alacağım
ölüme temrinli bir gülüşle
öyle memnun açtım ki kapıyı
yüzüne tüküreceğim
kimsecik yoktu karşı kıyıda
kavruk tenime toprak atarken sevenlerim
yanık sesli kara dinli bir hafız :
'baby, understand me now' söyledi
ve vasiyetim gereği ardıçlara
norah jones dinletti oğullarım

toroslar'da bir yörük köyünün
az öteki
elmalı tepe yamacında
yurtsuzluğumun son bulduğu
yerdedir bedenim
yağmurun toprağa söylediğini
yel vurdukça tüten çiçeği
dilimde akdeniz'in tuzunu
duyarım diye belki
keçi yollarından
vardılar son durağıma

aylardan eylüldü günlerden cumartesi
hani ölmezden evvel kanım yeşildi
ve geceleri kuyruğum uzardı
ve taş doğurmuştu ya beni
bir kayanın sırtına yüklediler bu yüzden
duasız moruksuz söylevsiz
sırlandım

sağımda, 'sonrası kalır' solumda bir usturlap
yekpare göğün altında
keyfim gıcır yatağım şen oldu
lacivert geceler kulağımda mahur swing
hemen şuracıktaki afrika'yı düşlerim
sucul izlekten getirdiğimi
yıldızlar akarken damarlarıma
mırıltılarla ağır aksak
yeniden başlar yosunlarda
bir kedinin rüyası

2021 /ankara

GÖZLERİN KIZARMIŞ VOL. II

SARP KESKİNER

Yol çizgileri akıyor, ardı ardına... Zihin bandımı geriye sarıyor, beş yıl öncesine gidiyorum. Yine Renault, yine Coltrane, uykusuzluğun diriliği, konuşacak onca şey, güncel telaşların ısrarla üzerine sünger çekmeye çalıştığı tatlı detaylar...

İki conga, bir gitar çalageldiğimiz yıllardan bugünlere geldik demek seninle; iki saat önce Roxy'nin sahnesinde Saska ile bir Sovyet çocuğun kozmonot olma düşünü o uzama seslerle boyarken, beraber müzik yapabiliyor olmanın tüm keyfini yaşamıştık. Şimdi, eski bir keyfi ters yüz etmeye karar verip, ani bir salvo ile tost heyecanını Tophane gecesinde bırakıp, nargileye de boş ver çekip, yine o şerit şerit yollara çevirdik dimdik burnumuzu.

GÖZLERİN KIZARMIŞ VOL. II

SARP KESKİNER

Müzeyyen Senar'sız çıkılmazdı yola hatırlar mısın; Sapanca gölünde ay şavkırken Eric Dolphy kulağımızından taç kenarında belirirdi tüm tanrısallığı ile. Görüyorum ki Dolphy dayanamamış; bu kez Coltrane'in en iyi kadrosuna konuk olarak çıkagelmiş, bu yol gecesine: "Olé Coltrane".

Dört saksofon iki davuldan mürekep bir serbest caz örgüsü dinletiyorsun; son kaydınmış: Randıman Kakara... Zaman ne çabuk geçmiş değil mi? Birbiri içine geçen bronz renkli metal çizgiler, iki yana istekle savrulan mavi gözenekli zil hareleri, kırmızılı ve grili bir vokal dokusu... Ortada yılan gibi kıvranan turuncu mu turuncu bir saksofon solosu... Korhan'a sakal çok yakışmış; ne özeniyorum ben de bir bilsen bırakmaya ama meraktan. Ne ki, cesaretim yok öyle çok sakala; şöyle yanak dolusu.

Gülümsüyoruz; müziğin rehberliğinde, oradan buraya yürümek ve her adımın farkında olarak buraya varmak, güzelden de öte...

Hereke'nin ışıkları çil çil. Yolda olmakla yolu bilmek arasındaki fark derler sıkça; biz, yolu bilerek yolda olmaya devam ediyoruz. Telefon çalıyor; kız arkadaşın bize çok kızmış, sesinin çınlayışından belli. *"Tamam canım, merak etme... Tamam, uykumuz gelirse kenara çeker uyuruz. Evet, sucuk da yiyeceğim. Nereden mi çıktı bu yol şimdi? Biz Sarp ile yıllardır ani çıkışlar yaparız kentten sabahlara doğru..."*

İzmit, gri bir ölülüğü sabahlık niyetine sırtına geçirmiş, körfeze karşı uyukluyor… İzmit'in başı hep dumanlı; baharı bile donuk bu şehrin.

Sapanca, deniz. Göl olduğunu yalanını herkeslerden sakınırcasına ufkuna lacivert bir türban dolamış, yeşil yeşil bize bakıyor... Aniden, beşikler. Yol boyu dizi dizi lamba, altında bebeksiz sallanan ahşap beşikler...

Bolu dağı; zirve kıyısı… Süt kuzu pirzola, maalesef çiçek yağına salata, bir bıçaklık tereyağını üzerinde ada gibi taşıyan on bıçaklık bal, ekose desenli yanmış altı dilim sucuk, bin dilim ekmek, bir yudum kahve, bir mutluluk... Bizim ekip kalabalık, bizim hep iki kişi.

Aniden İstanbul... Yine dizi dizi işe gidiyor bunlar, işkenceye gider gibi.
Sırasıyla Kozyatağı, Acıbadem, Mecidiyeköy, Beşiktaş, Kuledibi.
Saat olmuş, 07:07.
Sabah bize görünmeden sıvışmış da öğlen gelmiş hani.
"Seni Perşembe Pazarı'nda bıraksam?"
"İyi olur; atölyem için el tornalarına bakarım. Mini minnacık minik matkap uçlarına ihtiyaçlıyım. Aşkıma boncuk kakacağım."

25 Mart 2005, Tünel, İstanbul

GÜLE SÖYLEDİĞİM 4

HASAN ILDIZ

Alya'ma

Düştü ve teslim oldu sabah
Son taşına kadar
Şimdi merkezinden başlayarak
Kayda geçiyor varidat memurları
Yükte hafif pahada ağır
Ne bulurlarsa alıp götürüyorlar.
Tıpkı bir uygarlık gibi
Antik bir varlık gibi soyuyorlar
Bir karnaval diyorlar adına
yaptıklarının
Kurtuluş günlerinden
Getirip afişler asıyorlar.
Her şey ne kadar tanıdık ve bizden
Hatibin ilk sözünden
Biliyor bilmek isteyen
Bu mehter
Şehrin et pazarına kadar gider
Anneler koştururlar tutup ellerinden
Kızlarını leyli meccanide
Yedirip içirip sonra da eden
Bir zihniyetten ve siyaseten
Mürit kılığına büründürür oğlunu
Ve dinler soluğunu o kirli tenasülün
Cennete açılacak kapıyı bekler.
Düştü ve teslim oldu sabah
Taşınan dövizlerde
Ve üst geçitlerde asılan dev afişlerde
Harun Reşit içinde bir Hasan Sabbah
Gülümsüyordu, gördüm
Gördüm Alamut'ta o yalancı bahçe
Soyunmuş kızlarıyla töreni izliyordu.

BİR SİRK HAYVANI OLARAK VİRTÜÖZ

SAVAŞ ÇAĞMAN COŞKUN

[FON]

SAPTAMAK KAYDETMEK AKTARMAK

Bilindiği üzere, bir çalgıyı yetkin şekilde kullanan kişiye virtüöz denir. Virtüözlüğü tarif etmede kullanılan nitelikler ise kültürden kültüre değişiklik gösterir.

Batı Klasik Müziği'nde yetkinlik, özellikle 12. yüzyıldan itibaren çalgı icrasında aranan bir kavram haline gelmişti. Ne var ki kavramın yerleşmesi için Barok Çağı'nı beklemek gerekti. Barok dönemde izleyici, hem çalgı hem şan icrasında kuralları kesin olarak saptanmış bir yetkinliğin peşine düştü. Oktav, ajilite, glissando gibi kavramların bu dönemde öne çıktığını biliyoruz. İcracının orta do notasından aşağıya ve yukarı doğru üç oktav inmesine, çıkmasına olanak tanıyarak Barok çağın ses sözlüğünü oluşturan klavsen, bu yüzden piyanonun hâkimiyeti öncesinde "çalgıların kralı" olarak anılmıştır.

BİR SİRK HAYVANI OLARAK VİRTÜÖZ

SAVAŞ ÇAĞMAN COŞKUN

Batı’da virtüözün efsanesi, icra edişindeki hızın, enstrümana teknik hâkimiyet düzeyinin üzerine kurulmuştur. Virtüöz dışarıya yabansı, kendine yabancı bir öznedir. Bu yabanıl öznenin sistemini nasıl kurup işlettiği giz perdesinin ardında durmalı, yetkinliği her fırsatta kutsanmalıdır. Batılı virtüöz, şişkin egosunu saklayan maskesiyle vulgar gördüğü “çalgıcı”larla avam arasına bu giz perdesini kullanarak mesafe koyar.

Doğu’da virtüöz, vakur biçimde ermenin peşindedir. İcrada hıza veya teknik yetkinliğe bel bağlamaz. Bu anlayışa uyumlu olarak izleyici de Hintli bir dans ustasının, Çinli bir opera şarkıcısının veya bir No Tiyatrosu oyuncusunun kültürel anlam bütünlerini nasıl sıraladığına, nüanslara hâkimiyetine ve sunumunda sergilediği inceliklere bakar. Klasik Türk Müziği’nde dinleyici (aynı İran ve Arap müziğinde olduğu gibi) icracının içinde bulunduğu kültür havuzunda yüklendiği aktarıcılık rolünü nasıl oynadığını, esere kattığı zarafet düzeyini esas alır. Bu yüzden Batılı icracıların Barok Çağ’dan sonra şişkin egolarıyla giriştikleri güç savaşı içerisinde yitip giden virtüözlüğü Doğu’nun yetkinliğe giden yolda olgunlaşmayı esas alan virtüözlük yaklaşımından ayrı değerlendirmek yerinde olur.

BİR SİRK HAYVANI OLARAK VİRTÜÖZ

SAVAŞ ÇAĞMAN COŞKUN

Müzikte incelikten ziyade gösterinin ve gösterilenin önem kazanması, Batı sanatının başat açmazı haline böyle gelmiştir. Mekânla, ortamla, icracıyla bağ kurmayı dayatmak suretiyle izleyiciyi bitmek bilmeyen sololara maruz bırakmak, boşlukların birleşiminden oluşan alanlar açmaya dayanan doğaçlamayı da sahneyi paylaşanların aynı anda yüksek sesle çığrıştığı bir eziyet alanına çevirmek, bu açmazın beklenen sonuçlarıdır. Eril bir şarlatanlık ortamında gereksiz laf kalabalığı üretenler yüzünden yitip giden doğaçlama anlayışı, kimi müzik türlerinin bu çağda yok olup gitmesine sebep olmuştur ki bu tür müzikler için izleyici geliştirmek veya sahne bulmak, neredeyse imkânsız hale gelmiştir. İzleyici ile icracının karşı saflara konumlandırıldığı bu dünyada, minimalizm, rastlamsallık, dizisellik gibi virtüözlüğü tümden reddeden kompozisyon uygulamalarının deli işi olarak görülmesine bu yüzden şaşırmamak gerekir.

Bizde durum nedir? Diğer ülkelerden farklı olarak, “demir bir kutu” içinde yaşıyoruz. Bu demir kutuyu kim okşasa yankıdan sağır oluyoruz.

Konuyla ilgili ilgisiz önerilen üç kitap:
“Gizemciler ve Seks” (Söz Yayınları)
“Elektronik Müzik” İlhan Mimaroğlu (Pan Yayınları)
“Meleklerin Düştüğü Yer” Halil Turanlı (Altıkırkbeş)

22.10.2003
02.06.2005
Ankara

NERDE KALDI BU NEVRUZ

HIZIR İRFAN ÖNDER

Deprem, hiç aksatmadan her mevsim
Ölüm kampları kuruyor kentlere!
Üstelik “cennet köşesi” diye pazarlıyor bize!..

Ne yazık ki fesleğen gibi kokuyor ölüm
Değmese çocuklarımıza, gençlerimize…
Kül olmaya razıyım ben!

Gökkuşağını görememek ne acı
Kışın sonunda bahara erişememek!
Korkarak yaşamak, yaşamak mıdır Tanrım?..

Bu gidişata artık dayanamıyorum
Ansızın tutuşturacağım şafağı!
Nerde kaldı bu nevruz?..

Onca Yoksulluk Varken

ÖZGÜR SİNEMA
AYŞE ÖZGÜR AYDOĞAN

"*Kimi her şey kaderdir değiştiremezsin*" der.
Her şeyi değiştirmek istiyorum.
Henüz hiçbir şeyin yazılmadığı en başa dönmek istiyorum.

Fransız edebiyatçı **Romain Gary**'nin **Emile Ajar** mahlasıyla yazdığı 1975 tarihli *La vie devant soi* adlı çok satan romanından ikinci defa sinemaya uyarlanan *Onca Yoksulluk Varken* filminin yönetmeni ünlü İtalyan yapımcı **Carlo Ponti** ve efsane yıldız **Sophia Loren**'in oğlu **Edoardo Ponti**.

Romain Gary Emile Ajar takma adıyla yazdığı *La Vie Devant Soi* adlı romanının yazarı olduğunu ancak bıraktığı intihar mektubunda açıkladı. İkinci Dünya Savaşı'nda pilotluk da yapmış olan Romain Gary bir kez kendi adıyla, bir kez de takma adıyla *Goncourt Edebiyat Ödülü*'nü kazanan tek yazar. Türkiye'de *Onca Yoksulluk Varken* adıyla okurlarla buluşan roman, ilk olarak 1977'de *Madame Rosa* adıyla sinemaya uyarlanmıştı. Başrolünde Fransız sinemasının yıldızlarından **Simone Signoret**'nin oynadığı filmin yönetmeni İsrailli **Moshé Mizrahi**'ydi. Yabancı dilde en iyi film Oscar ödülünü kazanmıştı.

Edoardo Ponti'nin ikinci defa sinemaya uyarladığı 2020 yapımı film, ilkine göre daha modernize edilmiş ve biraz daha farklı kurgulanmış. Ünlü senarist **Ugo Chiti**'nin uyarlamasında olaylar günümüzde geçiyor, karakterlerde bazı değişiklikler var ama konunun özü aynı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Auschwitz'den kurtulmuş olan Madama Rosa (Sophia Loren) ve yetim kalmış Senegalli Momo'nun (Ibrahima Gueye) yolları İtalya'nın Bari şehrinde bir pazarda kesişir. Madama Rosa geçmişte çok acı çekmiş Yahudi soykırımına şahitlik etmiş, eski bir seks işçisidir. Artık yaşı ilerlemiş olan Madama Rosa, seks işçilerinin çocuklarının kaldığı bir bakımevi işletmektedir. Momo haylaz bir ço-

çocuktur, başıboş kalmıştır. Madama Rosa'nın arkadaşı Doktor Cohen, Momo ile yakından ilgilenmektedir ve onu Madama Rosa'nın bakımına vermek ister. Momo'nun haylaz ve başına buyruk olduğunu bilen Rosa ilk başta bunu kabul etmez; ancak Doktor Cohen'in dolgun bir ücret teklif etmesi ile Momo'yu yanına alır. Momo ile Rosa arasında çatışma ile devam eden filmde zamanla ikili arasında bir yakınlık başlar.

Filmde Momo, hem göçmen, hem siyahi hem yetim hem huysuz, aynı zamanda hırsızlık ve uyuşturucu satıcılığı yapan bir çocuk. Bütün bunlar bana göre çok zorlama olmuş, gerçek değil gibi. Sahicilikten uzak bir biçimde bütünü tekilin uğruna feda eden, somut hayatın gerçekliğini yok sayan bir kurgusu var filmin. Tabii sinema doğası gereği hayal gücü ve kurgunun her türlüsüne izin veren bir sanat dalıdır. Bazı filmlerde bu durum çok da güzel akar ama bu filmde olmamış. Yönetmen dramın dozajını artırmak isterken sahicilikten kopmuş.

Filmde bana göre alkışı oyuncular hak ediyor. Film çekildiğinde 86 yaşında olan efsane oyuncu Sophia Loren ilerlemiş yaşına rağmen çok başarılı bir performans sergiliyor. Momo rolü için 300 kişi arasından seçilen **İbrahima Gueye** de rolünün hakkını veriyor. Yönetmenin aksine oyuncular çok başarılı.

Film müzikleri, *İngiliz Hasta* filminin de müziklerini bestelemiş ve Oscar ödülünü almış olan Lübnan asıllı **Gabriel Yared**'a ait ve enfes.

VAKİTSİZ ÇIKRIK

YENER ÇETİN

Kim suyun akışına kurban gitti
Yasemin eskiden maviyi içerdi
Kuşlar, sesini yazın içine serdiğinde
Gülün dikenleri havayı keserdi

Taşların güneşini zıkkımlanırdı gölgeler
Göğün içine korkudan geceler yağardı
Dağın orda, bir güz eylemiydi gövdeler
Akşam günün gözlerini yırtardı

Birden rüzgarlar gülüşürdü
Portakalların orda, limonların
Konuşması dünlerde umudun dalıdır
Ben takipçisiydim onların

Kanlı şafakların orda kimi severdim!
İsmini bilmediğim kelimeler sanki
Oy, Kafdağı'nın neydi ise maksadı
Avludayım, avluda bir kırılma vakti!

MACERAPEREST

SELMA TONAY ELHAN

Sarı şemsiyenin gölgesine sığınan bir plaj çantası ve üç portatif sandalye, neredeyse boş plajda yazın bitmediğini haykırıyor. Şişmanca bir kadın, kıyıda uzanmış genç kız ile sohbet ediyor. Üçüncü sandalyenin sahibi görünürde yok.

Sezonu henüz kapatmamış genç çift plajı yoldan ayıran palmiyelerden birinin gölgesine sığınıyor. Denizle buluşmak için vakit kaybetmiyorlar. Şemsiyenin yanından geçerken selam verip soruyorlar:

“Su soğuk mu?”

“Soğuk ama içi güzel, alışıyorsunuz,” diyor genç kız.

“Güneş ısıtıyor, rüzgâr da pek kuvvetli değil şansımıza,” diyerek lafa giriyor şişman kadın.

“Güneş varken bir girip çıkalım,” diyor gençlerden biri. Elele tutuşup soğuk suyla buluşturuyorlar ayaklarını. Bir anda atlayıp uzaklaşıyorlar kıyıdan.

Yarım saat kadar sonra, girdikleri hızla çıkıyorlar denizden. Kadın sandalyeye oturttuğu, ayağı yaralı köpeği ile konuşuyor. Genç kız hâlâ aynı yerde uzanıyor. Kadın çifti davet ediyor.

“Çok sıcak, şemsiyeniz de yok, gelin isterseniz.”

“Biraz güneşlenip gideceğiz,” diyorlar teşekkür ederek. Palmiyenin gölgesine sakladıkları sandalyelerini güneşe çıkarıp oturuyorlar.

Güneş ısıtıyor ama rüzgâr sakin değil artık. Deniz küçük çırpıntılarla kumları sürüklüyor. Rüzgâr şiddetini artırıyor. Şişman kadının sesi duyuluyor birden:

“Ay, ayy, ayyy!”

Kadın yetişemiyor. Kendini rüzgârın kollarına atmış maceraperest sarı şemsiye denizin üzerinde sürükleniyor.

Yoldan geçen bir adam, yanındaki kadına denizin üzerindeki sarı lekeyi göstererek elindeki fotoğraf makinesi ile anı donduruyor.

ZAMANI TUTMAK

FERHAT NİTİN

İsmi ile müsemma acılar yontup içimde
feveran yığıntılarda arayacağız yarını.
Bu belirsizlik devam, bu yarım kalmışlık yüzyıl tersine
Ancak bir kör kurşuna yoğun
ancak ölü bir bedende yoğrulma.

Hep bir ağızdan
Bu gün yarının çelimsiz çocuğudur.

Gelip gider,
gelip geçecek.
Nereden nereye diye birkaç bin kere sorular, sorunlar,tekrar sorular.
Bitmeyecek bir gecenin seyrinde yol alacak acılar.
Sonlara doğru olmamakla beraber sadece gidilecek
üstün körü bir köprüden ağza alınmayacak küfürlerle.
Şehre elveda, şehir yıkıl , şehir gözaltında
şehrin gözlerinde morluklar ,
ağrılar ve yıkım kararı
İnsanım diyenin bir köşesinde sindirilmiş burukluklar
Hepsi geçecek , her şey bitecek.
Sanma ki yaşıyorum
Sanma ki yaşanacak bir ömür sürülecek
ve gidilecek yarına ertelenecek yaşamlarla.

GÜZ HÜZNÜ

NAZMİ ÖZÜÇELİK

Kapına geldim
Eşiğinde çürük güz yaprakları
Hayalimde yüzün
Elimde sarı nergis demeti
Bahçende güz
Saksında hüzün
Karşıla beni n'olur
Hiç değilse
Bir eksik gülümsemeyle

ZIZZ

TALAT AVCI

konuş konuş nereye kadar
lafın kırığı kalıyor sonunda
ne çok söz

bir külah dondurmaya
avuç dolusu bozukluğum gitti
ne çok göz

sarı yapraklar
kilim gibi serilmiş yollara
ne çok güz

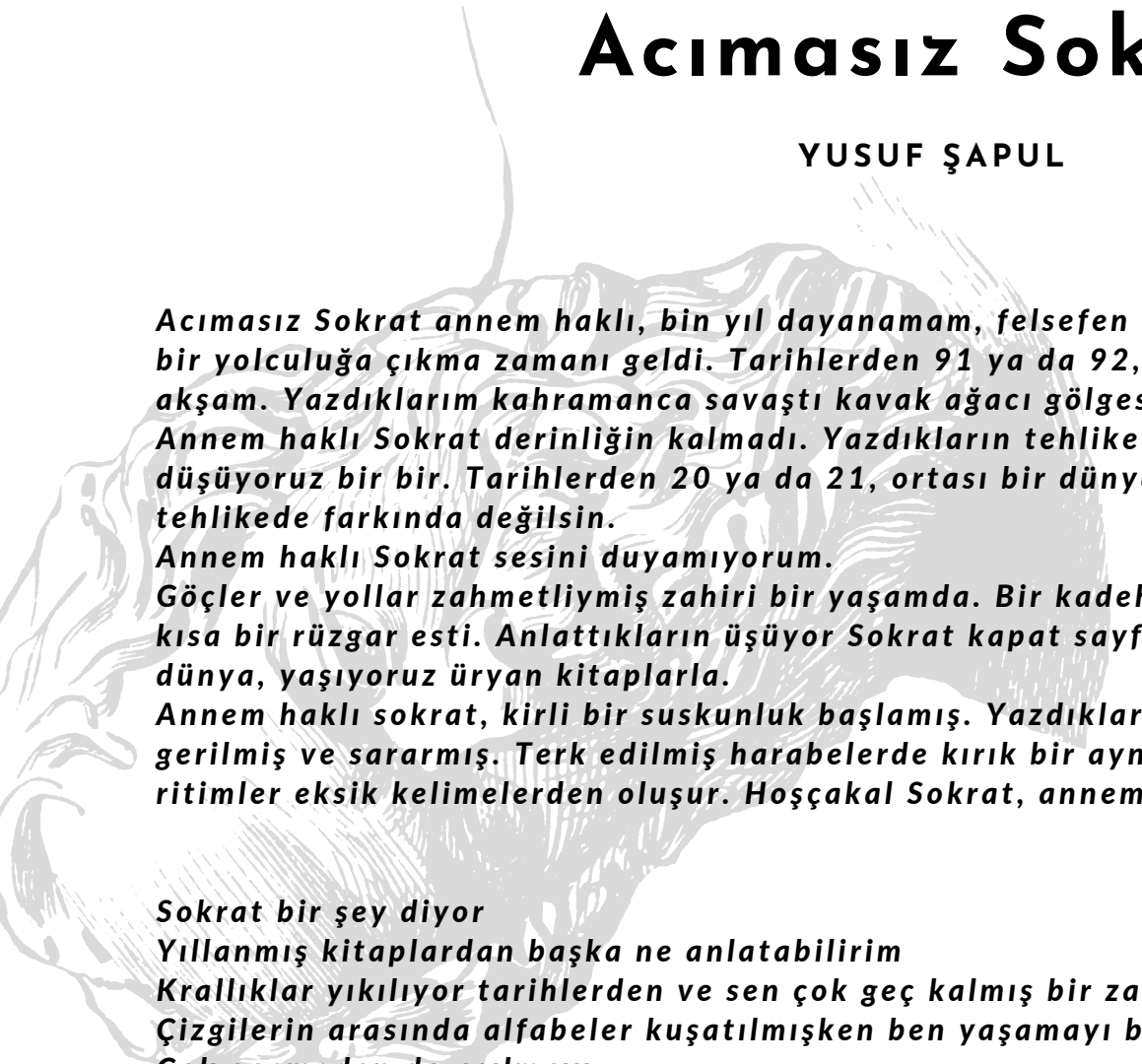
bu karman çormanlıkta
atın da ayağı var bu işte itin de
ne çok iz

bir gün çekip gideceğim bu gezegenden
sallasam bir soru çengeline takılır elim
ne çok giz

Söke, 12.12.2022

Acımasız Sokrat

YUSUF ŞAPUL

Acımasız Sokrat annem haklı, bin yıl dayanamam, felsefen çöktü. Al öğrettiklerini, mütevazi bir yolculuğa çıkma zamanı geldi. Tarihlerden 91 ya da 92, en uzun gece. Sehir terası bir akşam. Yazdıklarım kahramanca savaştı kavak ağacı gölgesinde.
Annem haklı Sokrat derinliğin kalmadı. Yazdıkların tehlikede... Sırtı kamburu dünya, düşüyoruz bir bir. Tarihlerden 20 ya da 21, ortası bir dünya, en kalabalık gece, yazdıkların tehlikede farkında değilsin.
Annem haklı Sokrat sesini duyamıyorum.
Göçler ve yollar zahmetliymiş zahiri bir yaşamda. Bir kadehin üstünü doldurmayacak kadar kısa bir rüzgar esti. Anlattıkların üşüyor Sokrat kapat sayfaları. Yaptıklarıyla sorumlu bir dünya, yaşıyoruz üryan kitaplarla.
Annem haklı sokrat, kirli bir suskunluk başlamış. Yazdıklarımız askıda, bir uçtan bir uca gerilmiş ve sararmış. Terk edilmiş harabelerde kırık bir aynadan dünyaya yansıyoruz. Oysa ritimler eksik kelimelerden oluşur. Hoşçakal Sokrat, annem çağırıyor, gitmeliyim.

Sokrat bir şey diyor
Yıllanmış kitaplardan başka ne anlatabilirim
Krallıklar yıkılıyor tarihlerden ve sen çok geç kalmış bir zamanın krallığında kırdın zamanı.
Çizgilerin arasında alfabeler kuşatılmışken ben yaşamayı bekliyorum
Çok geçmeden de asılmayı.
Doğurdu beni topraklar sabahın bir çehresinde içinde şarap kokan karanlıklarla...
Adını zahirde duydum da geldim, geçebilme umudunu saklıyorum aynalarını kırmadan.
Affedeceğini bilsem yeniden doğmak isterdim çehresinde zamanın.
Kurutulmuş bir yangından daha soluk görünüyor yüzüm. Öyle çaresiz düştüm ki yollara ve fark edilmemek yıllarımı alsa da vazgeçemiyorum, anlıyor musun?
En başındayım oysa zamanın tanrı birazdan her şeyi yaratacak ve beni dünyadan kovacaklar. Bir kadın teninden yıkılacak.
Sokrat bir şeyler anlatıyor kapatın sayfaları.

Suyun Öte Yanı

EZGİ EREN

Hava ayaz. Ayaklarımız soğuğundan yanan dağ suyunun içinde. Tarihi havuz doğal taştan, yüzyıllardır değişen hava olayları ve doğal afetlerle oluşmuş. Mermerde yer yer çatlaklar var. Derinlerde ara ara toprak gözüküyor. Akan ılıklığı bulmak için ayak baş parmağımı mermerin kesiklerinde gezdiriyorum. Hay aksi! Bedenime yayılan ufak bir sızı. Etraf kan içinde. Benimle birlikte çalışan arkadaşlar sakarlığımı bilir. Ah şu kan kaybolsa hemen. Ellerimle suyu çalkalıyorum. Kırmızının seçkinliği mavinin huzurunda dağılıyor. Derken…

Arkadaşlara kadar gitmiş kanın rengi. Uzaktan sesleniyor Ahmet: Hey Mevsim! İyi misin? Bir yerin mi kanadı yoksa? Ben yüzümü buruşturuyorum. Yok canım, hiç kanar mı? Kocaman kadınım ben. Hem çok dikkatliyimdir. Sanki Ahmet ta uzaktan, bir de suyun içinden -nasıl olacaksa- ayağımı görecek gibi geliyor. Ayağımı haylaz bir çocuk gibi geriye atıyorum. Bu fasıl da aynı geçti. Ömrümün başka bir kesitinden yaşanmışlıkları anlatmak, ömrümün herhangi bir bölümünü yeniden yaşamak, kendimi tekrarlamak gibi. Biraz olsun büyüyemez miydim? Büyümek nasıl bir şey? Bir iş sahibi olup, çocuğun acıktığında doyurabilmek mi? Eğer öyleyse başarmış olmalıyım. Ama olmadığını biliyorum. Beni tanıyanlara olgun bir kadın, aklı başında bir insan izlenimi veriyorum. Peki kendime ne kalıyor? Bitmeyen kavgam, yaşamak telaşım, bir türlü olduramadığım uyumsuzluklarım, insanlarla bir aradayken -en yakınlarımla bile- durmadan sorgulamalarım, akşam yatakta dönüp durmalarım, uykusuzluktan çok düşünmek hastalığım, çok düşünmekten yaşayamamak durumunda oluşum hatta…

“Mevsim? Gerçekten iyi misin? Bak canım iyi değilsen bir süre ara verip dinlenebilirsin. Güneş ışınları bu saatte çok güçlü. Belki de az su içiyorsundur.”

Bu da Ayten’in sesi. Ah bu kız hep böyle işgüzardı. Beni önemser gibi davranırken için için şuracıkta bayılmamı, kendimden geçmemi beklediğini bilmiyorum sanıyor. Düpedüz beni aptal yerine koyuyor. Aman boşver Mevsim, uğraşmaya değmez. Sıkma canını. “Ah canım, Ayten’ciğim. Haklısın, güneş geçmiş olmalı. Siz yola devam edin. Ben şu gölgelikte ayaklarımı suya sokacağım. Biraz serinleyeyim. Yanımda yemek de var. Atıştırırım, iyi gelir. Dönerken beni alırsınız.” Hah işte, sustu zilli. Akıllı bir kadın olduğumu biliyor. Oyununa oyunla cevap vermeme kızıyordur. Benden cevap bekliyordu besbelli. Ne gariptir ki, bazen sevmediğiniz insanların huyuna gitmek onları yenilgiye uğratıyor. Hain karı, kendi kendine delirsin dursun.

Sessizlik… İçimde doğaya sonsuz saygı duruşları. İnsansız nefes almak ne güzel. Nefesini başkalarıyla paylaşmak zorunda olmamak, düşüncelerini yüksek ağaç dallarına, dağların eteklerine bırakmak… Onlara

KÖPRÜ
EZGİ EREN

kimselerin ulaşamaması ne güzel. Oysa unutmamalı, en nihayetinde ben de bir insanım. Kirlenmiş varlığım doğanın masumiyetini karalıyor. Bu yüzden olsa gerek doğaya bir tek çocuklar yakışıyor. Gerçekten öyle mi? Eskiden öyleydi, çok eskiden. Şimdiki çocuklar bile çocuk değil. "Masum değiliz hiç birimiz." Düşünceler de eskiyor, kirleniyor. Sanki benim tüm düşüncelerim yorgun ve yıpranmış. Yeniliğe doğru giden yol çok uzun. Ayaklarım bu yolun yolcusu değilmiş gibi.

Ve sanki bir daha hiç üretemezmişim gibi. İşte bak! Sudaki izim bile aynı. Neden saatlerdir yansımama bakarak konuşuyorum? Hey! Bu ormanda kimse yok mu? Bir ben miyim benimle yaşamak zorunda olan? Ne oldu Mevsim? İnsansız yapamaz mı oldun? Hem de belki de bir saatten bile az bir sürede.

Ellerimi suya sokuyorum. Eviriyorum, çeviriyorum. İşte, bir başkasının elleri. Suyun içinde kırılan ışık bana bir arkadaş veriyor. Yalnız değilim. Peki bu eller kimin elleri? Sanki çok gençler. Yumuşacık eller bunlar. Oysa benim ellerim taştan. Sert yüreğim gibi yumruk yapmaktan buruşmuş parmaklarım. Suyun içindeki eller kırılgan bir yüreğe ait olmalı. Öyle hassas gözüküyorlar ki… Onlara dokunmak istiyorum. Onlarla tanışmak ve hatta anlaşabilmek, Mevsim sen de bir gün böyle olabilecek misin diye düşünmek istiyorum. Ama kendini pek seven egom bunu engelliyor. Mevsim güçlü kadındır, o bir tanedir diyor.

Ardından bu anlamsızlaşmaya başlayan sessizliği bozuyorum. Bağırıp çağırıyorum. Sesimin yankısı suyun öte yanından beni buluyor. Ayaklarımın altından vücuduma yayılan titreşimlerden ürküyorum. Hükmeden sesim amacına ulaşıyor. Onun istediği gibi titriyorum ve yarattığı şiddete, getirdiği nefrete şaşırıyorum. Ey hayat! Senden yansıyan bu kadın ben miyim? Olmak istediğim insan, her zaman bir yabancı gibi bahsedeceğim yaban… Gerçekten o kadın ben miyim?

Uzaklarda bir gölge var. Çok uzaklarda. Bana yaklaştıkça gölgesi büyüyen bir kadın bu. O kadar çok yaklaşıyor ki ellerimle yüzümü kapatmak zorunda kalıyorum.

"Mevsim bak bir doktora gidelim. Sen kendinde değilsin."

"Olur Ayten, gidelim." Bazen kabullenmek en büyük düşmanını sana en çok yaklaştıran şeydir. Ayten suyun derinlerinden çıkmış bir melek gibi yüzüme bakıyor. O sessiz ve çok sakin. Endişeli görünüyor. Serin elleri sıcaktan bunalmış alnıma değiyor. Bu elleri tanıyorum sanki. Yumuşacıklar.

Kuruyan dudaklarımı hiç yanından ayırmadığı termosta kalan birkaç damla suyla ıslatıyor.

Kendime gelir gibi oluyorum ki Ayten'in yüzü yüzüme yaklaşıyor. Ellerimle yüzümü kapatıyorum. Uzaklarda bir kadın gölgesi, Ayten bana yaklaştıkça gölge büyüyor.

Not: Şili başkent Santiago'da soğuktan sıcağa hızla geçen günler, bedenim aklıma oyun oynuyor. Gereğinden uzun kaldım burada. Artık her sokak İstanbul'u hatırlatıyor. Artık her araba İstanbul'a gidiyor. Büyük şehirlerden kurtulmak için avare dolaşıyorum sokaklarda. Birbirini sevmeyen yol ayrımlarında iki kadın bir olmak için birbiriyle çatışıyor.

Didem

EDİZ SERVAN ERDİNÇ

Yasımı bir başıma tutuyorum
Ben, ayinim ve yalnızlığım, üçümüz çok tatlıyız
Gecenin dudaklarından öptüm, öpüyorum, öpeceğim
Bu bahtsızlık bir jilet yarası gibi gittikçe açılmakta
Ve ben seni vuslatın sesi gibi özlemekteyim
Tıpkı gözlerine bakarken ıslık çalmayı öğrendiğim gibi
Ayrılığın ellerini tutmamı istiyorsun ya
Didem ben seni seviyorum

Sen sevgilerin en çiçek büyüten damlası
Sen nisan yağmuru, sen eylül serinliği
Bir çay fincanı içmişliğimiz yoksa bile şiire karşı
Aynı sokakların üzerinden yürüdük yaşamaya
Kaldırımlara baharı getirdi gülüşün
Otogarlar bazen seni aldı, bazen seni verdi
Ben gözyaşları dinmeyen sensizlikler tanıdım
Unutmanın gözlerinden öpmemi istiyorsun ya
Didem ben seni seviyorum

Sevmek ki tutmak demektir nefesimi nefesin için
Tuttum, sana vermek için
Sevdim, seninle ölmek için
Ölümün omzunda bir bıçak yarasıydı ismin
İsmine masmavi tebessümlerle koştum
Enginliğinde gözlerinin kayboldum
Masumiyetinde yüzünün tanıdım kendimi
Delirmenin şiirini yazmamı istiyorsun ya
Didem ben seni seviyorum

Teninin çukurunda yağmuru Tanrı bildim
Islanmalara ateşten kalbimle diz çöktüm
Gidişine sövmedim
Tek kadeh rakı kaldırmadım
Sen hiç gitmedin
Sevildin, denize Tanrı diyen martı gibi sevildin
Bu kenti gülümserken görmedim bir daha
Yaşamanın sesini duymadım bağrımda
Ölmenin koynunda uyumamı istiyorsun ya
Didem ben seni seviyorum

YILDIZLARI YORGAN ETTİM ÜSTÜME

M.GÜNER DEMİRAY

Sessizliğin saltanat kurduğu bir derin gece!
Ben taraçada oturmuş düş ekiyorum zamana,
Gök, bir ana gibi uzatmış kollarını
Durmadan yıldızlarını sarkıtıyor üstüme.
Yıldızları da ne yıldız ya!
Her biri birer sarı kız,
İçe işleyen kalp ateşi hepsi de
Kimi bir başına, kimi küme küme, kimi el ele,
.
Yazı kuşanmış bir derin gece!
Cirit atıyor kirpiler
Otların, sarmaşıkların arasında,
Birden kahkahalar atıyorum sarı kızlara,
Anında öpücük gönderip göz kırpıyorlar,
Göğün doğu köşesinde bir sarı kız
Evreni sorgulatıyor bana,
Ben de Hawking'den söz açıyorum ona uzun uzun,
Sonra yeni yaşamlardan dem vuruyor sağ yanındaki,
Bu kez batı yakasında bir sarı kız
Gözlerindeki sevda ateşiyle
Gezegen serüvenleri anlatmaya duruyor,
Ve ılkım-salkım görünen bir sarı kız da
Sonsuzluğu tutup belinden uzatıyor taraçama,
Hele birisi yok mu fettan bakışlı
Gözlerime sokarcasına Samanyolu'nu çiziyor boşluğa,
Ve daha birçok sarı kız sürüsü
Beni esrik kılıyorlar başka başka imgelerle,
Ne yapmalı? Koşup çağırmalı mı Einstein'i?
.
Gecelerin ecesi bir derin gece!
Düş ekiyorum zamana,
Hayal gibi kaplumbağalar bahçemin kucağında,
Bakıyorum, gök yükseliyor,
Yatma zamanıdır;
Göğün sarı kızlarını toplayıp bir bir
Yorgan ediyorum üstüme

SİNEMA VE MÜZİK

MESUT KARA

Sinemanın "icadı" sonrası, halka açık ilk film gösterimi, sinemanın mucitlerinden Lumiere Kardeşler tarafından, patentini de aldıkları, görüntüleri kaydeden ve bir ekran üzerine yansıtmaya yarayan icatları sinematografla 28 Aralık 1895'te Paris'te Grand Cafe'nin bodrumunda gerçekleştirilir.

Lumiere Kardeşlerin 15 kare hızında çektiği ve sinema tarihinin ilk filmi olarak kabul edilen 55 saniyelik "Arrival of a Train at La Ciotat" (Bir Trenin La Ciotat Garına Gelişi), Grand Cafe'nin bodrumunda 25 kişiye ücretli olarak gösterilir. Böylece tarihin ilk filmi, sineması ve sinema yapımcıları 1895'te Lumiere Kardeşler ile ortaya çıkmış olur.

SİNEMA VE MÜZİK

MESUT KARA

Başlarda oldukça kısa (dakikalar hatta saniyeler) süren filmler, renksiz ve sessizdir. **Lumiere Kardeşler** "illüzyonun oluşması" için saniyedeki kare hızını 15 fps olarak belirlerler. Bu sayı zamanla evrilerek ve sesin de eklenmesi ile 24p hızına ulaşır.

Grand Cafe'de filmler gösterilirken bir müzisyen, piyano ile klasik parçalar ve dönemin popüler eserlerini çalarak filmlere eşlik eder. Zamanla filmler için besteler yapılmaya başlanır. **Max Winkler** sessiz filmlere beste yapan ilk müzisyenlerdendir.

Sinema yaygınlaştıkça, filmlerin süreleri uzadıkça ve izleyeni arttıkça film gösterimine sadece piyano ile eşlik eden müzik yetersiz gelmeye, orkestralar eşlik etmeye başlar. Bu da senkron tutturamama gibi uyumsuzluk sorunları doğurur.

Müzik, tarihin ilk çağlarından itibaren insana, toplumlara şarkılarında, danslarında, törenlerinde eşlik etmiştir. Film ve müzik bağı da hareketli görüntünün sunumunda müziğin kullanılması ile başlar. Müzik, sessiz sinema döneminde de sinemada ses kullanılmasıyla da sinema için vazgeçilmez bir unsur olarak yerini alır.

"Sinema, resim, heykel gibi plastik sanatlardan ve klasik müzik gibi üst kültür ürünlerinden farklı olarak toplumun tüm katmanlarına seslenir ve onları aynı seyir zamanı içinde sinema salonunda buluşturur. Bu nedenle sinema ilk dönemlerden itibaren sınıf farklılıklarını ortadan kaldıran yapısı ile dikkat çekmiş, halka en yakın sanat dalı olarak nitelenmiştir." [1]

Sinema ya da film dediğimizde görüntü, ışık, ses ve müzikle yapılan öykülü anlatımı içeren bir ürün ifade edilir. Dolayısıyla "sinema" seyir için üretilen bir ürün (film) faaliyetini, bu faaliyetin amaç ve sonuçlarını anlatır. *"Günümüzde sinema ve müzik küresel çapta iş yapan dev şirketler tarafından üretiminden, dağıtımı ve gösterimine kadar tekelleşmiş bir endüstriyel yapıya sahiptir."* [2]

Müzik; sessiz sinema döneminden itibaren sinema içinde var olan ve tarihsel süreçte sinema ile beraber gelişme gösteren bir sanat olarak sinemaya eşlik eder. Film müziği, ilk zamanlar piyano ile doğaçlama yapılırken sonrasında ve günümüzde yönetmen - besteci - orkestra işbirliğine kadar gelen bir gelişme göstermiştir.

Sesli Filmde Müzik

*"Film müziği açısından önem taşıyan iki önemli olay vardır. Biri, 1919'da Almanya'da **Josef Engl, Joseph Massole** ve **Hans Vogt** adlı üç kişinin geliştirdiği Tri-Ergon adını verdikleri sesli film sistemi; diğeri de **Lee DeForest**'in 1922'de geliştirdiği Phonofilm sistemi. Buluşunun ertesi senesi New York'ta Lee DeForest, Sessiz Film Müzik Bestecisi **Hugo Reisenfeld** ile birlikte DeForest Phonofilm Şirketini kurmuş ve 1927 sonuna kadar Phonofilm her hafta bir-iki bobinlik sesli film gösterileri düzenlemiştir."* [3]

1927'ye gelindiğinde ilk sesli film, **Al Jolson**'un oynadığı *Caz Şarkıcısı (The Jazz Singer)* çekilir. 1906'dan bu yana süren sesli sinema çalışmaları meyvesini verdiğinde, sesli sinemayla birlikte seyirci sayılarında büyük bir artış olur. Daha sonraki dönemlerde yapımcılar elektronik ses kayıt aygıtları ve hoparlörler için harcamalar yapar ve stüdyoları, bu ekipmanları güçlendirirler.

Sinemanın "ilk çağının" sessiz döneminin bitişine sebep olan "şarkılı film" *The Jazz Singer* sonrası, 1930'lara gelindiğinde artık tüm filmler sesli çekilir.

Müzikli filmler, müzikal filmler

Müzik özgün bir biçimde olmasa da ilk sesli film örneklerinden itibaren vardır. Şarkılı filmler ile müzikal filmleri birbirine karıştırmamak gerekir. Şarkılı film, kurgusunda şarkı yerleştirilen filmdir. Müzikal filmde anlatının kendisinde müziksellik egemendir. II. Dünya Savaşı ve büyük bunalımın etkisinden insanları uzaklaştırıp, renkli bir dünyanın kapılarını açmak için müzik ve dans öğelerine dayanan, şarkıların ve dansın olay örgüsüyle bütünlük kazandığı filmlerdir.

Müzikal türü ABD'de doğmuştur. İlk sesli film olan **Al Jolson**'lı *The Jazz Singer (Caz Şarkıcısı)*, müzikli filmdir. 1928-29 En İyi Film Akademi Ödülü'nü alan *Broadway Melody (Broadway Melodisi)*, ilk müzikal film olarak kabul edilir. Diğer müzikaller için model olan bu film, gösteri dünyasını konu alır.

SİNEMA VE MÜZİK

MESUT KARA

"Nedeni ister Amerikan filmlerini taklit etmek ister sessizliği yenmek ister iktidarın yönetilen insanları oyalamak ister evrensel dil arama çabası olsun, dünyadaki hemen her ülke, sesli sinemaya başlarken şarkılı film üretme yolunu tutmuştur." [4]

Bazı müzisyenler ise kes yapıştır taktiğini kullanarak çalışırlar; biraz Beethoven Senfoni ve biraz **Strauss Waltz** ve biraz da kendi formlarından. Bu süreçte bir takım film bestecileri öne çıkar, ünlenir. **Alfred Newman** (1900-1970), **Max Steiner** (1888-1971), **Eric Wolfgang Korngold** (1897-1957) film müziğindeki akımı belirleyen birkaç bestecidir.

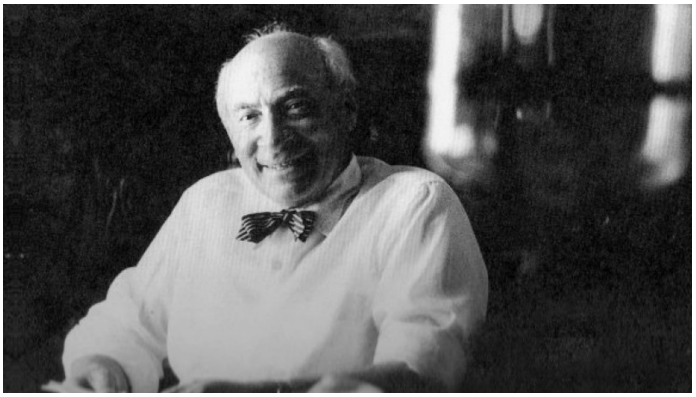
Film müziğinin babası olarak bilinen **Max Steiner**, müziklerini bestelediği *King Kong (1933)* filmi ile sinemanın altın çağını başlatır. Çünkü bu film, daha sonraki yıllarda bestelenen film müziklerini de etkiler.

1940'larda Avrupa'da da genel olarak uygulanan yöntem, çağdaş bestecilere film müziği ısmarlanmasıydı. 1950'lerde müzik, karakterlerin hikayesini anlatmakta ve perdedeki aksiyondan çok sahnelerin akılda kalması için kullanılır.

Türkiye'de sinema ve müzik

Sinemanın, keşfinden ve dünyadaki ilk film gösteriminden kısa bir süre sonra Osmanlı'ya da geldiğini, ilk gösterimlerin Yıldız Sarayı'nda Bertrand adında bir Fransız tarafından, Padişah **II. Abdülhamit**'e yapıldığını sinema tarihi çalışmalarından ve kızı **Ayşe Osmanoğlu**'nun anlatımlarından da biliyoruz.

1897'de **Sigmund Weinberger**'in Sponeck Birahanesi'nde halka açık gerçekleştirdiği ilk film

gösteriminde müzik kullanılıp kullanılmadığı tam olarak bilinmemektedir. (Bazı kaynaklarda Sponeck Birahanesi'nde ve birkaç gün sonra Fevziye Kıraathanesi'nde yapılan gösterimlerin **D. Henry** adlı biri tarafından yapılmış olduğu da ifade edilmektedir.)

Sinemanın ülkemize girişi ile (1896-1897) ilk sinema salonunun açılışı arasında yaklaşık 11 yıllık bir süre vardır ve bu süreden arta kalanlar birkaç anı ile birkaç gazete haberidir. *"Sinema, gerçekte Türkiye'ye çabuk girmiş olsa da uzun sayılabilecek bir süre, tek bir kenti İstanbul'u hatta tek bir semti kozmopolit ve Levanten Beyoğlu'na çıkanları etkilemiştir, ilgilendirmiştir."* [5]

Türkiye'de ilk sesli filmin bir müzikal olması ve müzikli filmlerin çoğunlukta olması, müziğin sinemamız içinde önemli bir rolü olduğunu, önemsendiğini gösteriyor.

Türkiye'de sesli filmler ve müzik

1930'lu yıllarda Amerikan sinemasında müzikal filmler furyası yaşanır, çok tutulan, izlenen bu furyadan Avrupa da etkilenir. Bu etki ve öykünmeyle Türk sinemasında da müzikal tarzda filmler yapılmaya başlanır.

1922 yılında sinemaya giren tiyatro kökenli **Muhsin Ertuğrul**'un, 1939'a kadar damgasını vurduğu, tek isim olarak anıldığı sinemamızın "Tiyatrocular Dönemi" (1923-1939) çekilen 27 filmden 23'ünü Muhsin Ertuğrul'un yönettiği uzunca bir dönemdir.

Türk sinemasında ilk sesli film de 1931 yılında Muhsin Ertuğrul'un çektiği İstanbul Sokakları'nda adlı filmdir. Film aynı zamanda ilk ortak yapım olarak da geçer tarihe. Muhsin Ertuğrul'un senaryosunu yazdığı ve **İhsan İpekçi**'yle birlikte yönetmenliğini yaptığı Türk, Mısır, Yunanistan yapımı film 1 Ocak 1931'de Melek ve Elhamra sinemalarında gösterilir.

senaryosunu yazdığı ve **İhsan İpekçi**'yle birlikte yönetmenliğini yaptığı Türk, Mısır, Yunanistan yapımı film 1 Ocak 1931'de Melek ve Elhamra sinemalarında gösterilir.

Filmin Müziklerini **Ferit Alnar** ve **Hüseyin Sadettin Arel** çeşitli şarkılar, türküler ve tangolardan düzenler. Kurgu Muhsin Ertuğrul'a, dekor tasarımı **Vedat Ar**'a ait olan filmin yapımcısı İpek Film'dir.

Muhsin Ertuğrul'un 1934 yapımı *Aysel Bataklı Damın Kızı* filminin müzikleri **Cemal Reşit Rey** tarafından hazırlanır. "Sinemacılar Dönemi"nin başladığı 1950 ve sonrasında film yapanlar kendi sinema dillerini yaratmaya çalışırken, sinemanın kendi anlatım dilini ararken yaşanan ilklerden biri de çekilen filme özel özgün film müziği olur.

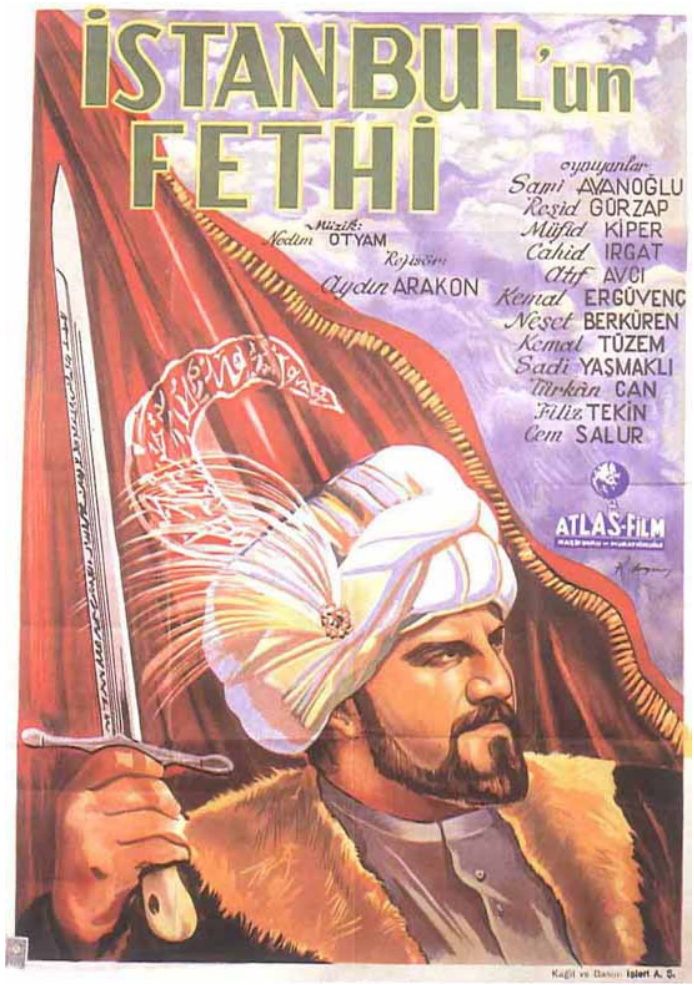
Nedim V. Otyam ve ilk özgün film müziği

İlk özgün film müziği 1951 yılında İstanbul'un Fethi filmi için Nedim V. Otyam tarafından bestelenir. Böylece filme uygulanan müzikler yerine, o film için bestelenen özgün film müziği dönemi başlar. Geçtiğimiz yıllarda kaybettiğimiz değerli müzik insanı, **Nedim Otyam** (**Fikret Otyam**'la kardeş), 1950 yılında, *İstanbul'un Fethi* filmi için büyük bir orkestra ve koro kullanarak özel müzik besteler. Türkiye'de ilk kez "Özgün Sinema Film Müziği" artık filme uygulanmaya çalışılan müzik değil; o filmin senaryosuyla, reji anlayışıyla, çekim özellikleriyle, oyuncularıyla bütünleşen "o film için" bestelenmiş özgün müzik olur. Nedim Otyam'la tanışmış, evine konuk olmuş, söyleşi de yapmıştım.

Nedim Otyam konservatuvar öğrenciliği sırasında Riyaset-i Cumhur Flarmoni Orkestrası'na (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası) girer. İki kez köşke gider ve **Atatürk**'e çalan toplulukta yer alır. Orkestranın daimî üyesi değildir, ihtiyaç oldukça çağrılır. Öyle günlerden birinde köşkte salon orkestrasında çalar. Atatürk'ü ilk kez orada görür. Sonra bir kez daha gider köşke. Orkestra çaldıktan sonra Atatürk *"Mesainiz payidar olsun, teşekkür ederim"* der. Konservatuvar yıllarında, tiyatro bölümünde öğrenci olan **Agâh Hün**'le ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda flüt çalan **Muzaffer Tema**'yla tanışır, iyi arkadaş olurlar. Agâh Hün'le hep sinema üzerine konuşur, sinema sinema gezerler.

"Benim sinema müziği hocam yok. Ben film izleye izleye yetiştim. Benim sinema müziği hocam sinema," demişti o söyleşide. Bir gün Muzaffer Tema Nedim Otyam'a *"Dudaktan Kalbe filmi çekiliyor, müziklerini yapar mısın?"* der. Muzaffer Tema, Nedim Bey'i Atlas Film'e götürür ve yönetmen **Şadan Kamil**'le tanıştırır. *Dudaktan Kalbe*'nin hazırlıkları yapılırken, *İstanbul'un Fethi* filmi bitmiştir. *"Önce bu filme müzik yapalım,"* derler. Platoya brandalarla, dekor merdivenleriyle stüdyo kurarlar. Nedim Bey geniş kadrolu bir orkestra oluşturur.

Dudaktan Kalbe filmi için gitmiştir, ilk film müziğini *İstanbul'un Fethi* filmi için yapar. Senfonik orkestrayla yapılan ilk özgün film müziğidir bu. Daha önce uygulamalar yapılmıştır fakat sırf film için yapılmış özgün film müziği yoktur o tarihe kadar.

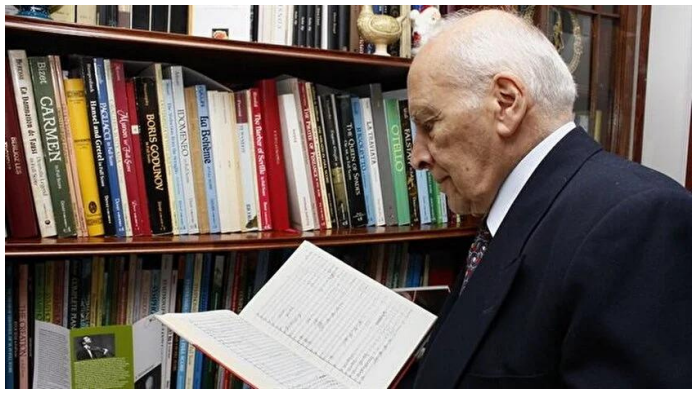

"Sinemacılar Dönemi"nin ilk yıllarında film müziği alanında filmlere halk müziği açısından katkılar sağlayan **Muzaffer Sarısözen, Ruhi Su, Orhan Barlas** gibi müzisyenler vardır. Fakat filme özel müzik besteleme alışkanlığı oluşmamış, her film için özgün müzik yapılmamıştır. Çekilen filmlerin çoğunluğunu yine plaklardan alınma müzikler içerir. Arada çok az sayıda "filme özel müzik" bestelese de çok sayıda filmin müziklerini düzenleyen isimlerin başında, bu alanda bir rekortmen olan **Metin Bükey** gelir. Çok genç yaşlarda filmlere müzik yapmaya başlayan Metin Bükey yüzlerce filme müzik yaparak dünyada da ulaşılması zor bir rekora imza atar. Sizler onun **Berkant**'ın söylediği unutulmaz *Samanyolu* bestesini biliyorsunuz en çok.

Metin Bükey'in ödül kazandığı film müziği besteleri arasında **Yılmaz Güne**y'in *Acı* ve *Baba* filmlerine yaptığı müzikler de vardır. Özellikle *Baba* filminin etkileyici ve unutulmaz müziği filmin değerine önemli bir katkı sağlamıştır.

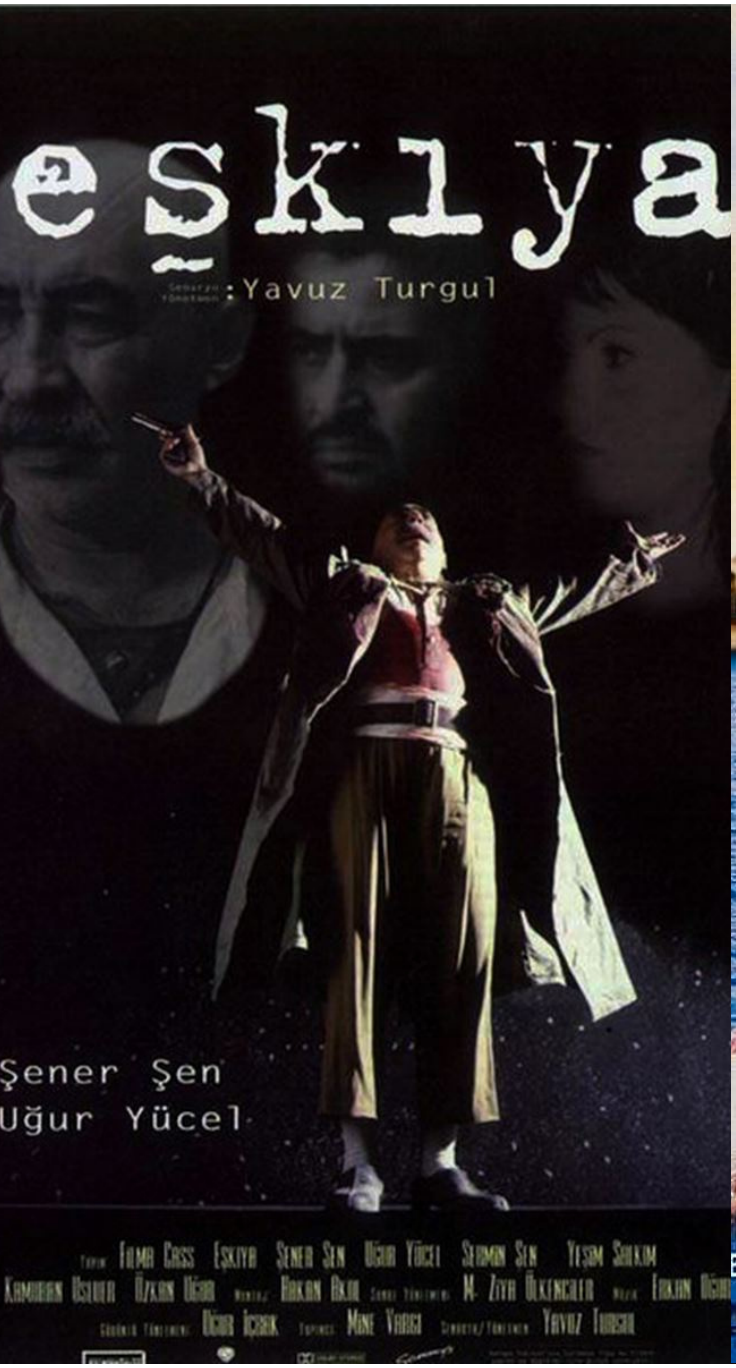
Besteci ve müzikolog **Yalçın Tura**'nın imzasını taşıyan özgün film müziklerinin de sinemamızda çok ayrı bir yeri vardır. *"Opera, bale, orkestra ve oda müziği gibi klasik yapılarda eser vermiş üretken bir besteci olan Yalçın Tura, 1950'lerin ortalarından 1990'lı yılların ikinci yarısına dek, yani kırk yılı aşkın bir süre film müzikleri yazmıştır. Dönüş, bestecinin 1970'li yılların başlarında müziğini yazdığı en çok ses getirmiş çalışmalarından biri olsa da aynı dönemde çekilmiş başka önemli filmlerde de Tura'nın imzasını görürüz. Yılmaz Güney'in (1937-1984) hem yönetmenliğini üstlendiği hem de başrolünü* ***Filiz Akın*** *ile paylaştığı 1971 yapımı Umutsuzlar ile* ***Safa Önal****'ın yazıp yönettiği, başrollerini* ***Tarık Akan*** *(1949-2016) ile* ***Necla Nazı****r'ın paylaştıkları 1973 tarihli Umut Dünyası da Tura'nın müziklerinin kullanıldığı filmler arasındadır. Her iki filmde de bestecinin 1961'de keman ve piyano için yazdığı (1991'de eseri gözden geçirmiştir) Üç Vals adlı eseri kullanılmış; Umut Dünyası'nda Gül Yine Sen isimli koral müziğinin temasına da çeşitli sahnelerde çalgısal olarak yer verilmiştir." [6]*

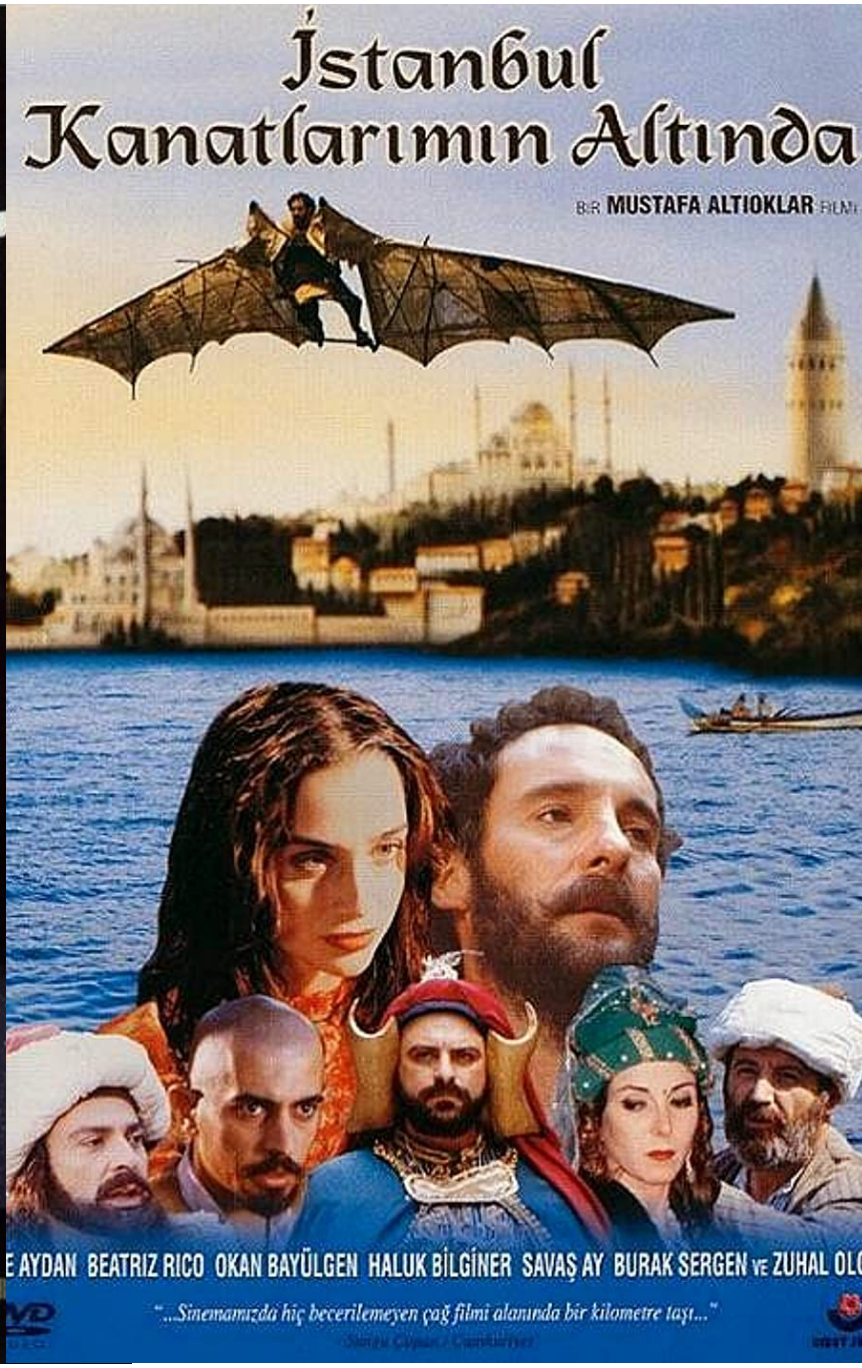

80'li yıllarda **Melih Kibar, Atilla Özdemiroğlu, Zülfü Livaneli, Timur Selçuk** ve **Yeni Türkü**'nün filmlere müzik yaptığını görüyoruz. 90'larda **Tuluyhan Uğurlu**'nun *İstanbul Kanatlarımın Altında* filmi için yaptığı soundtrack, filmle birlikte piyasaya sürülen ilk çalışmadır. Sonrasında **Erkan Oğur** da *Eşkıya* için bir özgün film müziği albümü yapar.

Kaynaklar

[1], [2], [3], [4] Pınar Alço, Sinema ve Müzik; Kısa Bir Tarihsel Bakış. İdil Dergisi, 2013, cilt 2, sayı 7
[5] Giovanni Scognamillo, Türk Sinema Tarihi Kabalcı Yayınevi
[6] Uğur Küçükkaplan, "Türk Sinemasında Bir Kadın Direnişi ve Müziğiyle Sinemanın Sesi Olmuş Bir Besteci: Dönüş ve Yalçın Tura." Dark Blue Notes, 16 Aralık, 2022

Kelimeler Uzun Süre Hapsedilemez ki Ben Hesabını Tutayım

HASAN ÇELİKKOL

Küfrün karanlık büyüsüydü hücrem
Yine de biat etmedim zalimlerin ölü nefesine
İçime çektim mavisini gökyüzü çok uzak olsa da
Mavi için değil miydi çektiğim bunca eziyet

Kaç zaman kaldım saymadım içerde
Fermana yalvaracak değildim hiç
Uzun süre hapsedemezlerdi beni
Neden hesabını tutacaktım ki günlerin

Her şey "Küçük Kara Balık" yüzündendi
Biliyorum
Uyanmıştım rüyadan
Okyanus benimdi mavisi de içimde

Koloni

MEHMET ŞİRİN AYDEMİR

Yüreğimi aşkına bulama
vurma zaaflarımdan
kahin değilsin ama
katibi olduğun aşk yazgımın
geleceğini öngörebilirsin

Kurabilirsin koca bir koloni gönül kentimde, egemen olduğun hegomanyana
cesaretimi envanterine katabilirsin
casus değilsin ama hasmane hislerinle esaretimi hissedip hapsedebilirsin

gönüllüyüm gömülmeye kalbine ölü diri
kitabeme meczup diye yazabilirsin mızmızlarsam aşka aşk olsun
George sand'ı değil, Itri'nin segâh makamını çalabilirsin

kuvvet sende kudret sende kav sende
maşukum müşkülüm kül bende
gündüzümü geceye evirmeyi bilebilirsin
tek heceyi binler heceye bölebilirsin.

YEDİNCİ GÜN

MEHMET RAYMAN

içinde çalkalandığım deniz
sesimi duyuramadım sana
oysa bir dünya sunacaktım
tartısında kaldığım günlere
sürekli kirleniyor dara

işte bu dalgalar vurdu beni
acımın katmanlarından dışarı
kıyısından geçtiğim ülkelerin
adı sanı saklı kalsın bende

unuttum
gece gündüz uykuyu
sığındım rengime
ne taştan ırağım ne rüzgardan
iç içe kaldığımız günleri yokluyorum
yanım yörem tahta çıkrığın kulpu
gıcırtısını senden önce duydum
ince sızım dinmiyor ki
ipliğimi sarayım üstüme

üşümüş bir kadının gözlerine
sürme çeken ellerin yoksunu
bir pazarın olsun el içinde
hiç yaranamadım yedinci güne

hangi denize karışayım
su toplamış yaramı deliyor
tuz kıvılcımı cam kırıkları
hangi yağmur yıkansın ellerimi
toprak can taşıyor
bastığım yeri sakınıyorum
bir oyuncak gibi kalmış
çocuğun mezarı
bayırın yüzünde

taşlı köprüde yayalar

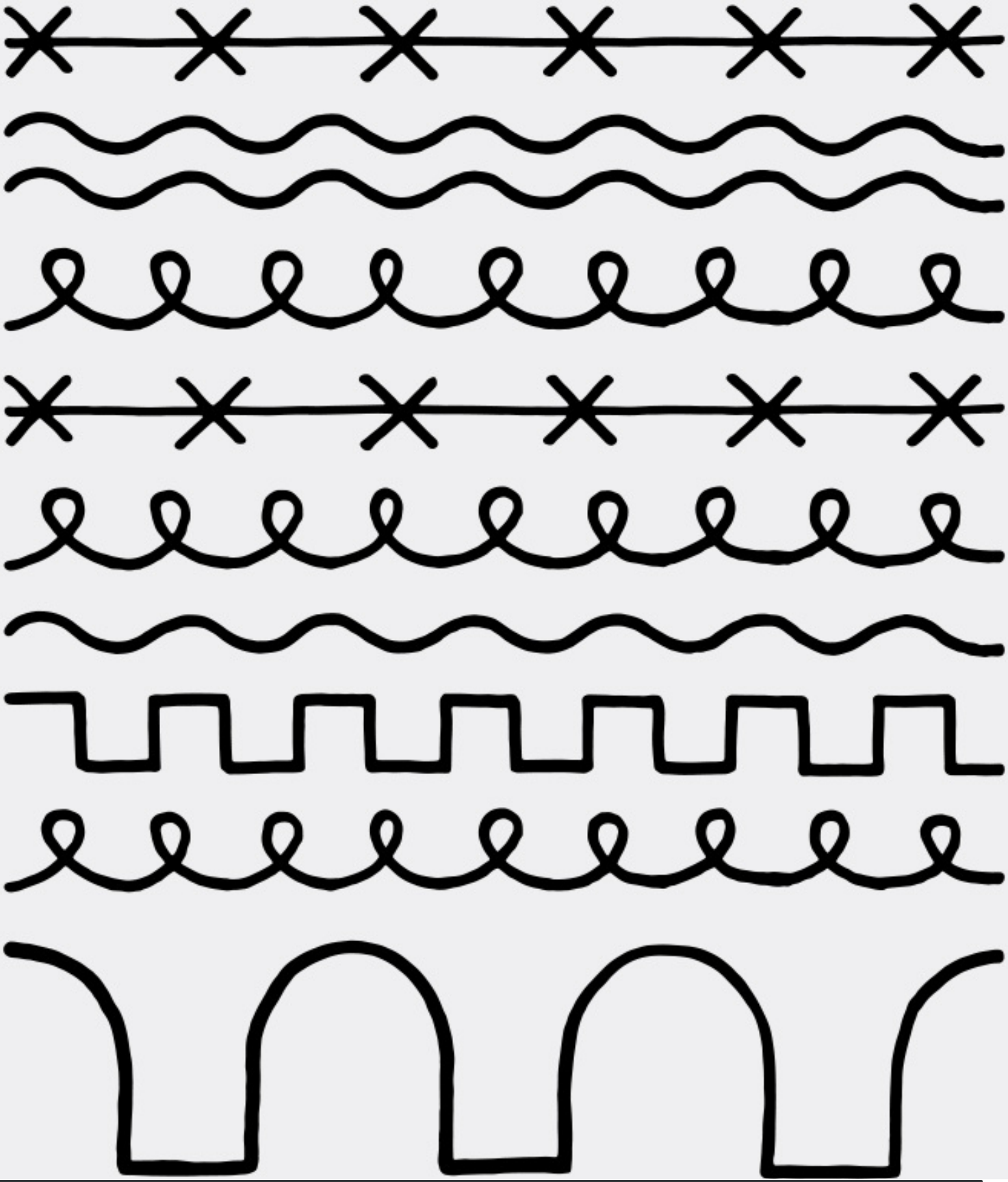
pedestrians on the stoney bridge

25.02–31.03.2023

MANİSA → İZMİR → BALIKESİR → ÇANAKKALE → BURSA

Şafak Ersözlü, Ünal Ersözlü, Metehan Kayan, Sarp Keskiner, Yazı Ece Köz, Jack Nelson, Nick Rothwell

BRITISH COUNCIL SAHA TEOS AÇIK STÜDYO Centrala

“Taşlı Köprüde Yayalar / Pedestrians on the Stoney Bridge” projesi Manisa, İzmir, Balıkesir, Çanakkale, Bursa’da kamuya açık beş taş köprüde gerçekleştirilen çağdaş dans performanslarıyla foto-bellek pratiğini ses tasarımıyla buluşturan[1] sözlü tarih çalışmalarını bir araya getiriyor.

“Aile fotoğrafları aracılığıyla kişisel belleğe doğru ve şimdiki zaman kipinde çıkılan içsel yolculuklar, bedende ne tür duyumlar uyandırır? Bu duyumlar üzerine kurulan zihinsel süreçler, bize ne tür bir iç görü alanının kapısını aralar? Böylesi bir iç görü, kişisel bellekle toplumsal bellek arasında bir ilişkisellik oluşturabilir mi? Göç ve toplumsal değişim süreçlerine ilişkin farkındalıklarımız bu ilişkisellik ile birlikte nasıl ele alınabilir?” Yersiz yurtsuzlaşma, mülksüzleşme, göç ve hafıza temelinde taş köprüleri belleği taşıyan, bir yakadan diğerine aktaran, toplumlararası geçişkenliği sembolize eden ve anlık karşılaşmalara vesile olan kentsel mekânlar olarak ele alan projede aile fotoğrafları, dünle bugün arasında köprü kuran, belleğin bedende uyandırdığı duyumlara aracılık eden mecralar olarak değerlendiriliyor. Aile geçmişinde göç deneyimi taşıyan bireylerin kişisel arşivlerine ait fotoğraflardan yola çıkarak ürettiği anlatılar, özgün kompozisyonlarla birlikte işleniyor.

Salihli

British Council [2] hibesiyle hayata geçen projenin sonunda üretilecek sanat kitabının yapımını ise SAHA Derneği [3] destekliyor.

[1] Kurucu: acikstudyo.com
[2] https://www.britishcouncil.org.tr/en/programmes/arts/grant-call-creative-collaborations
[3] saha.org.tr

Konsept - Tasarım: Şafak Ersözlü[4]
Uygulama - Ses Tasarımları - Editöryal Çalışmalar: Sarp Keskiner[5]
Dokümantasyon: Jack Nelson[6] (Birleşik Krallık)
Medya ve İletişim: Bahar Nihal Ersözlü[7]
Grafik Tasarım ve Baskıya Hazırlık: Emre Duygu
Koreografi - Performans: Metehan Kayan[8] – Yazı Ece Köz[9]
Müzikal Kompozisyonlar: Nick Rothwell[10] (Birleşik Krallık)
Şiirler: Ünal Ersözlü[11]

[4] acikstudyo.com
[5] facebook.com/teoskultursanatdernegi
[6] @jacknelson86
[7] acikstudyo.com
[8] @metetor
[9] @sozmecazvecaz
[10] https://cassiel.com/about/
[11] @unalersozlu

Karaburun

Salihli

Urla

DEPREM GÜNLÜKLERİ

HAKAN İŞCEN

1.
Bir baba elini bırakmıyor kızının
Bir ananın yastığı oğulun ceset torbası
Kim ölü, kim yaşıyor?..
Deprem bile âciz, gömemedi onu
Hâlâ ezilmedi başı
Ölüm, diri diri enkaz üstünde.

2.
Domuz damından ilerliyor madenci
Hiç tanımadığı bir hayatın
cılız umuduna.
Eğer bir gün her şey yeniden başlayacaksa
Bir kaderimiz olacaksa kederimizden uzun
O uykusuz madencinin geride bıraktığı
yorgun sigara küllerinden doğacağız
belki de.

3.
Yaşadığımız dejavu değil; jamais vu!
Birçok kez yaşanmışlığın sanki ilk sureti.
Ne alınan ders var
Ne alınan önlem
her seferinde devasa acı
her seferinde devasız özlem.

4.
Yer yarılsa gök çatlasa
Zamanı geldiğinde
Kintsugi ustası olur bu toprağın insanı
Bütün kırıkları
yüreğinin altın tozlarıyla doldurur;
Yeter ki
siz gölge etmeyin.

5.
Sisifos'uz hepimiz.
Hayatı sırtımızda güç bela taşırken
Maslow'un tepesine,
Birileri yüzünden düşüyoruz
Yine barınma
Yine hayatta kalma katına.
Zeus öldü; artık yaşamıyor!
Ne böyle bir ceza var
Ne de bu bir kader!

6.
Gidiyoruz!..
Nenelerimizden yadigâr çeyizlerimizi
Sokaklarda attığımız gollerin sevincini bırakarak...
İlkokulumun neşeli cıvıltısı enkaz altında artık
Beş yüz yıllık külliye el sallıyor arkamızdan
Beş yıl önce aldığımız ev ise
anılarımızın kırık kum saati şimdi.
Gidiyoruz;
canımızı kanımızı ekerek,
Bakalım o bezgin, o kadim öfkelerimiz
hangi bahar boy verecek?..

Şubat, 2023

ÖLÜMSÜZ ÖLÜMLÜNÜN UZAYAN TIRNAKLARI

MÜCAHİT AYGÖREN

-I-

Ölümsüz ölümlünün uzamış tırnakları
Daha ne kadar çabalayacaksa...
Çabalasın gündüzleri ve akşamları
Ne dinledimse ölmez ölülerden
Onlar anlattı bana her masalı
Realite; savaşmak, savaşın ta kendisi
Hayat barıştan ibaret olmalı ya değil
Bakanlar Kurulunu ne zaman toplasam
İç İşleri ve Dış İşleri farklı görüşlerde
Rölantiye aldım kendimi bugünlerde
Yola esas çıkışım henüz değil
Bir şiirde bu kadar değil olur mu?
Elimde değil!
Kara üzüm habbesi gibi
Aklıma ne gelirse yazmak istedim
Senelerce dinledim bu şarkıyı
Habbe nedir bilmedim

Bi şey yapmalı,
Yazgı bu ülkede hep kara olmamalı
Yüreğimizle savaşıp tutunmalı umuda
Cennetleştiği kadar değerli dünya
Yerine yerleştirince edatları

-II-

Bitirirken geceyi
yıkılsın yargısızlıklar
Sınanan bekleme odasında sabır
Ben şairim gel gör işsizlik var!

Beklenen ne bekleme odalarında?
'Hayata atılma' denen saçma
Biz doğarken katıldık yaşama

Varoluşsal o iş denen çaba
Hem hayatın gereği, gerçeği
Hem boşta kalmayışı insanın
Çalışarak boşta kalmak,
yokmuşça davranmayın!

Nice işsizler var inanın çalışan!
Oysa iş, daha yüksek amaçlar ister
O amaçlara daha çok tutunmayı
Ya samimi ya değil
Ya iyiye ya değil...

ŞİİRLİ KÜLTÜR DERGİSİ

Nisan Mayıs Haziran 2023

CAZKEDİSİ

twitter.com/CazKedisi1

facebook.com/groups/cazkedisisiirdergisi

instagram.com/cazkedisidergi/

YAYIN YÖNETMENİ: HALİM YAZICI

YAYIN KURULU: DEVRİM DİKKAYA, HALİM YAZICI, SARP KESKİNER

TASARIM, REDAKSİYON: M. ÖZGÜR MUTLU

YAZIŞMA ADRESİ: CAZKEDİSİDERGİSİ@GMAİL.COM

BU DERGİDE YER ALAN ÜRÜNLERİN YASAL SORUMLULUKLARI YAZARLARINA AİTTİR.